

UNA NOVA EMPENTA PER A L'ÚS SOCIAL DE LA LLENGUA CATALANA A LES ILLES BALEARS. L'AVANÇ INESTABLE, I NO SEMPRE LINEAL, DE LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

Maria Ballester Cardell*

Resum

Al llarg dels més de trenta anys d'autonomia balear el règim jurídic de la llengua catalana a les Illes Balears ha passat per diverses etapes d'evolució i millora —impulsades per les previsions estatutàries i per la Llei de normalització lingüística de 1986—, però, també, per moments de retrocessos i estancaments.

Al llarg de la VIII Legislatura, el Govern de les Illes Balears impulsa un seguit de mesures que afecten la presència de la llengua catalana en les institucions, en l'educació i en l'esfera pública. La política lingüística de l'executiu en aquesta etapa significa, en realitat, una revisió integral del marc jurídic i lingüístic a les Illes Balears, que no facilita l'ús habitual i normal, oral i escrit, del català a l'Administració pública, l'ensenyament o els mitjans de comunicació, i que debilita la condició de la llengua pròpia oficial.

El restabliment del marc jurídic del català per part del Parlament de les Illes Balears a l'inici de la IX Legislatura —materialitzat en la Llei 1/2016, de 3 de febrer, de modificació de la Llei 3/1986, de 29 d'abril de normalització lingüística de les Illes Balears; i en la Llei 4/2016, de 6 d'abril, de mesures de capacitació lingüística per a la recuperació de l'ús del català a l'àmbit de la funció pública— dona un nou impuls a l'ús de la llengua pròpia de les Illes en la vida institucional i social.

Paraules clau: llengua pròpia; llengua oficial; normalització lingüística; model trilingüe; ús progressiu; forma oficial dels topònims; símbols.

A NEW IMPULSE FOR THE SOCIAL USE OF CATALAN IN THE BALEARIC ISLANDS: THE UNSTABLE AND NOT ALWAYS LINEAR PROGRESS OF LANGUAGE NORMALIZATION

Abstract

Over the course of more than 30 years of Balearic self-government, the legal regime of the Catalan language in the Balearic Islands has gone through various stages of development and improvement, driven by the provisions of its Statute of Autonomy and by the Language Normalization Act of 1986, but also through times of regression and stagnation.

Throughout the 8th legislative session, the Government of the Balearic Islands pushed through a series of measures that affected the presence of Catalan in institutions, education and the public domain. The language policy of the executive branch during this period actually meant a comprehensive review of the legal and linguistic framework in the Balearic Islands, which did not facilitate the habitual and normal oral and written use of Catalan in the civil service, in the school system or in the media, and which weakened the status of the official own language.

The reestablishment of a legal framework for Catalan by the Balearic Island Parliament at the beginning of the 9th legislative session, embodied in Law 1/February 3, 2016 regarding the modification of Law 3/of April 29, 1986, concerning language normalization in the Balearic Islands; and Law 4/April 6, 2016 concerning language training to restore the use of Catalan in the civil service, gave a new impulse to the use of the autochthonous language of the Islands in institutional and social life.

Keywords: own language; official language; language normalization, trilingual model, progressive use, official form of toponyms, symbols.

* Maria Ballester, professora de dret constitucional de la Universitat de les Illes Balears des de 1993 i membre del Consell Consultiu de les Illes Balears des de 2009 i consellera secretària de 2009 a 2011, i a partir de 2015, maria.ballester@uib.es

Article rebut: 02.09.2016. Avaluació cega: 04.10.2016. Data d'acceptació de la versió final: 12.10.2016.

Citació recomanada: BALLESTER CARDELL, Maria. «Una nova empenta per a l'ús social de la llengua catalana a les Illes Balears. L'avanç inestable, i no sempre lineal, de la normalització lingüística», *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, núm. 66, 2016, pàg. 85-104, DOI: [10.2436/rld.i66.2016.2861](https://doi.org/10.2436/rld.i66.2016.2861).

Sumari

- 1 El marc constitucional de la llengua castellana i de la resta de llengües oficials als seus territoris
 - 2 El règim lingüístic de la llengua catalana a les Illes Balears. Inicis i evolució
 - 3 La progressió, no sempre lineal, de l'estatus de la llengua catalana a les Illes Balears
 - 4 El “desmuntatge” del marc normatiu del català a les Illes Balears durant la VIII Legislatura
 - 4.1 El tractament del català com a llengua de l'Administració de les Illes Balears i dels organismes que en depenen
 - 4.2 El règim jurídic de l'ensenyament de les llengües oficials. La introducció del model trilingüe
 - 4.3 Altres àmbits d'afectació. En particular, la Llei de símbols i la forma oficial dels topònims
 - 4.3.1 La Llei de símbols
 - 4.3.2 La forma oficial dels topònims
 - 5 La restitució del marc jurídic de la llengua catalana
- Conclusions
- Bibliografia

1 El marc constitucional de la llengua castellana i de la resta de llengües oficials als seus territoris

L'article 3.1 de la Constitució de 1978 indica que la llengua castellana és l'oficial a l'Estat i proclama el dret d'usarla i el deure de conèixer-la. Per la seva banda, l'article 3.2 del text constitucional es refereix a l'oficialitat per a les altres llengües espanyoles en les respectives comunitats autònomes, de conformitat amb els estatuts d'autonomia.

Aquest marc constitucional fixa els dos elements d'asimetria en la declaració de l'oficialitat del castellà i de la resta de llengües espanyoles.¹ D'una banda, la Constitució únicament estableix el deure de conèixer el castellà i no esmenta la possible obligatorietat de coneixement de la resta de llengües oficials. De l'altra, es limita la capacitat de l'Estatut d'autonomia perquè aquest pugui imposar l'oficialitat exclusiva de la llengua pròpia, que necessàriament quedarà circumscrita al seu àmbit territorial. Tanmateix, la declaració d'oficialitat de la llengua castellana, juntament a l'habilitació als estatuts per a determinar l'oficialitat de les altres llengües espanyoles, suposa el reconeixement del pluralisme lingüístic de la societat i fa necessari ordenar jurídicament l'ús de la diversitat lingüística existent.

La declaració d'oficialitat d'una llengua suposa el seu reconeixement per part dels poders públics com a mitjà eficaç de comunicació entre ells i els ciutadans i que no pot negar-se validesa als actes realitzats en aquesta llengua ni privar-los d'efectes jurídics.² Hi ha, doncs, una clara connexió entre oficialitat i presumpció de coneixement d'una llengua que, en el cas del castellà, es complementa amb el deure constitucional de conèixer-lo. Tanmateix, aquesta connexió lògica es trenca en el cas de la resta de llengües oficials, amb relació a les quals la Constitució no estableix l'obligació de coneixement.³

A la vista d'aquesta situació, hom es planteja quins són els concrets efectes de l'asimetria entre llengües, igualment oficials (una a tot l'Estat i l'altra pròpia d'una comunitat autònoma). A partir de la construcció doctrinal sobre el significat jurídic de la proclamació constitucional de deures,⁴ convé distingir la implicació que té per als ciutadans el deure de conèixer el castellà dels efectes que té aquest mandat sobre el legislador. Pels particulars, l'article 3 de la Constitució no té d'altra conseqüència que la impossibilitat d'invocar ignorància del castellà. En canvi, pel legislador, en concret, per l'estatutari, el precepte limita l'abast de la cooficialitat de les llengües pròpies, en el sentit que redueix la capacitat dels poders públics d'utilitzar indistintament les dues llengües oficials en aquells casos en què el particular invoqui desconeixement de la llengua oficial, territorialment circumscrita.⁵

D'altra banda, cal posar en relleu que les previsions contingudes a l'article 3 de la Constitució, juntament amb el respectiu reconeixement estatutari de l'oficialitat de la llengua pròpia, habiliten les comunitats autònomes per regular-ne el seu règim jurídic. El Tribunal Constitucional ha admès l'existència d'aquesta competència

1 Durant els treballs constituents l'asimetria sobre la correlació entre oficialitat de la llengua i el deure de coneixement donà lloc a diverses interpretacions sobre l'abast del mandat constitucional de coneixement del castellà i els efectes de la inexistència d'aquest deure en relació amb les llengües cooficials allà on existeixin. Sobre l'exegesi de l'article 3.1 i 2, ENTRENA CUESTA, Rafael. "Artículo 3º", a *Comentarios a la Constitución* (coordinació Fernando Garrido Falla). Madrid: Civitas, 2001, p. 63-65. Sobre la proclamació del deure de conèixer el castellà, MILIAN MASSANA, Antoni. "La regulació constitucional del multilingüisme", *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 10 (1984), p. 133-134.

2 "Aunque la Constitución no define, sino que da por supuesto lo que sea una lengua oficial, la regulación que hace de la materia permite afirmar que es oficial una lengua, independientemente de su realidad y peso como fenómeno social, cuando es reconocida por los poderes públicos como medio normal de comunicación en y entre ellos y en su relación con los sujetos privados, con plena validez y eficacia" (STC 49/1991, de 28 de febrer).

3 Les SSTC 82, 83 i 84/1986, que resolen els recursos d'inconstitucionalitat plantejats en relació amb les lleis de normalització lingüística basca, catalana i gallega, assenyalen, a més, que no resulta discriminatori pels ciutadans l'existència d'un deure de coneixement del castellà i la inexistència d'aquest en relació amb la resta de llengües espanyoles.

4 VALERA DÍAZ, Santiago. "La idea de deber constitucional", *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 4, (1982), p. 82-84.

5 RUBIO LORENTE, Francisco. "Dictamen acerca de la Constitucionalidad de determinados preceptos de la Ley 7/1983, del Parlamento de Cataluña sobre normalización lingüística", *La lengua de enseñanza en la legislación de Cataluña*, Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, 1994, p. 654-655. L'autor diu que a les comunitats autònomes amb llengua pròpia "la cooficialidad obliga al poder, pero es para los ciudadanos un puro derecho, de manera que los órganos de poder (estatal, autonómico o local) están obligados a publicar en todas las lenguas oficiales las disposiciones y a mantener en la lengua elegida por el ciudadano, las relaciones individualizadas". Aquest és un plantejament assumit per la redacció originària dels estatuts d'autonomia de les comunitats amb llengua pròpia i per les lleis de normalització lingüística que s'han aprovat en aquestes comunitats autònomes.

i n'ha determinat el seu contingut.⁶ Aquest àmbit d'actuació ha estat desenvolupat en les diverses comunitats autònomes que tenen llengua pròpia i oficial a través de les respectives lleis de normalització lingüística.

2 El règim lingüístic de la llengua catalana a les Illes Balears. Inicis i evolució

Aprovada la Constitució, s'obrí a les Illes Balears el camí per preservar i potenciar l'ús social i institucional del català,⁷ que havia de portar a la declaració, per part de l'Estatut d'autonomia de 1983, de l'oficialitat de la llengua catalana, juntament amb el castellà. El marc estatutari de la llengua i la cultura catalana fixa clarament els principis que han de permetre al català assolir el mateix estatus que té la llengua castellana: la denominació de la llengua catalana, que no només és oficial, sinó que també és pròpia de les Illes Balears i la declaració de no discriminació per raó de l'idioma (article 3); la protecció i el foment de la cultura pròpia, llegat històric de les Illes Balears (article 13); l'habilitació per exercir competències per a l'ensenyament de la llengua catalana, el mandat als poders públics de normalitzar l'ús de la llengua pròpia i el reconeixement de la unitat de l'idioma, compatible amb l'existència de les modalitats insulars (article 14)⁸.

Certament, durant els més de trenta anys d'autonomia, l'impuls i l'empenta dels poders públics de les Balears per aconseguir la normalització de la llengua pròpia no sempre ha estat lineal. Tanmateix, a poc a poc s'ha anat conformant el marc juridicolingüístic a les Illes Balears. Així, les dues primeres reformes de l'Estatut d'autonomia consoliden el règim lingüístic de la llengua catalana. En concret, amb la reforma de 1999 s'introdueix un nou apartat a l'article 3, inspirat en part en l'Estatut català, per tal d'assegurar els drets lingüístics dels ciutadans i aconseguir la plena equiparació de les dues llengües oficials.⁹

A nivell legislatiu, cal destacar la transcendental Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística a les Illes Balears,¹⁰ aprovada per unanimitat, que continua el camí iniciat per l'Estatut per recuperar l'ús social de la llengua catalana en l'àmbit social amb la inclusió de mesures aplicables a nivell institucional i en el sistema educatiu, així com en els mitjans de comunicació. També resulta rellevant la Llei 1/1996, de 23 d'abril, de modificació de l'article 45 de la Llei 2/1989, de 22 de febrer, de la Llei de funció pública de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, que determina que el català passa de ser un mèrit a un requisit per a l'ingrés del personal al servei de les administracions públiques. I encara en aquest àmbit, la Llei 3/2003, de 26 de març, de règim jurídic de l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears,¹¹ preveu que les entitats que integren l'administració instrumental han d'utilitzar el català en les seves actuacions internes, en relació entre aquestes, en les comunicacions i les notificacions adreçades a persones residents a l'àmbit lingüístic català i en la tramitació dels procediments (articles 43 i 44).

6 La STC 337/1994, de 23 de desembre, en el fonament jurídic setè, diu: "De este modo, la Generalidad de Cataluña resulta habilitada para determinar el alcance de la cooficialidad", así como para ejercer "acciones políticas" y "toda la actividad administrativa que crea conveniente en aras de la efectividad de los derechos de los ciudadanos relativos a las lenguas cooficiales" (STC 74/1989, fundamento jurídico 3º, con cita de la STC 83/1986).

Dentro de estas acciones políticas se incluyen, como ya se ha declarado por este Tribunal, las disposiciones de las comunidades autónomas encaminadas a promover la normalización lingüística en su territorio (SSTC 69/1988 y 80/1988). Disposiciones cuyo objetivo general no es otro que la de asegurar el respeto y fomentar el uso de la lengua propia de la Comunidad Autónoma y cooficial en ésta y, a este fin, corregir positivamente una situación histórica de desigualdad respecto al castellano, permitiendo alcanzar, de forma progresiva y dentro de las exigencias que la Constitución impone, el más amplio conocimiento y utilización de dicha lengua en su territorio."

7 Sobre els antecedents del règim lingüístic implantat per l'Estatut, COLOM PASTOR, Bartomeu. "L'estatut lingüístic de les Illes Balears", *Revista Jurídica de les Illes Balears*, núm. 3 (2005), p. 40 i ss.

8 Sobre l'anàlisi d'aquest primer marc normatiu, vegeu SEGURA GINARD, Lluís. "Comentari sobre el règim jurídic lingüístic de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears", *Estudios sobre el Estatuto de Autonomía para las Islas Baleares*, Palma: Govern Balear, 1988, p. 37 i ss. També COLOM PASTOR, Bartomeu. *Les claus polítiques del procés autonòmic balear*, Palma: Institut d'Estudis Autonòmics, 2003, p. 111 i ss.

9 COLOM PASTOR, Bartomeu. "Article 4. Llengua pròpia", *Comentaris a l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears*, Cizur Menor: Parlament Illes Balears-Thompson-Civitas, 2008, p.77-79.

10 Arran del recurs d'inconstitucionalitat presentat pel Govern espanyol, el Tribunal Constitucional va declarar —mitjançant la STC 123/1988, de 23 de juny— contraris a la Constitució i, per tant, nuls l'apartat 2 de l'article 5, l'incís 2n de l'article 7.1, l'article 13 i l'apartat 2 de l'article 20.

11 Aquesta llei, alhora, va derogar els apartats 1 i 2 de l'article 10 de la Llei 3/1986, referits a determinades qüestions d'organització de l'Administració autonòmica, que varen passar a ser regulats per la mateixa Llei de 3/2003.

Les disposicions reglamentàries de caire lingüístic resulten difícils de sistematitzar, pel seu nombre i els diferents àmbits que toquen: publicació de les normes, procediment administratiu, educació, mitjans de comunicació, sanitat, o protecció dels consumidors. Tanmateix, cal destacar, entre d'altres, per la seva rellevància, el Decret 100/1990, de 29 de novembre, pel qual es regula l'ús de les llengües oficials a l'Administració de la Comunitat Autònoma; el Decret 92/1997, de 4 de juliol, que regula l'ús i l'ensenyament de la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, en els centres docents no universitaris de les Illes Balears, segons el qual com a mínim la meitat de les assignatures s'havien d'impartir en català; o el Decret 24/2009, de 27 de març, pel qual es regula l'exigència de coneixements de llengua catalana en els procediments selectius d'accés i de mobilitat relatius a la funció pública estatutària i per ocupar llocs de treball que es convoquin en el sector públic sanitari de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

El tractament del règim lingüístic a l'Estatut d'autonomia aprovat per la Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, presenta algunes millores—especialment, a l'article 4, que és el que es dedica a la llengua pròpia—, per bé que no implica canvis substancials respecte a la regulació anterior. Així, com a principals novetats, destaca la referència en el preàmbul a la llengua catalana com a “element vertebrador” de la identitat de la societat de les Illes Balears; l'article 5, que conté un mandat al Govern balear perquè promogui la comunicació, l'intercanvi cultural i la cooperació amb les comunitats i els territoris, que tenen vincles lingüístics i culturals amb les Illes Balears; la inclusió, a l'article 14.3, del dret a adreçar-se a l'Administració autonòmica en qualsevol de les dues llengües oficials i a rebre resposta amb la mateixa llengua; la referència singularitzada als títols competencials referits a la protecció de la cultura pròpia (article 34) i a l'ensenyament de la llengua catalana (article 35); l'encàrrec al Consell Audiovisual de fomentar el pluralisme lingüístic en l'àmbit de la comunicació (article 77) i als mitjans públics que vetllin els principis que inspiren el model lingüístic de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears (article 90.2); l'exigència de considerar el coneixement del català com a mèrit preferent per a proveir els llocs de magistrat i jutge (article 97.2) i de les places de notaris, registradors de la propietat, mercantils i de béns mobles (article 99.2); la invocació als convenis de cooperació i de col·laboració que es considerin oportuns per salvaguardar el patrimoni lingüístic comú, i també per efectuar la comunicació cultural entre les comunitats de parla catalana (disposició addicional segona); i la facilitació, per part de la Comunitat Autònoma, dels mitjans necessaris perquè tots els funcionaris i el personal laboral destinats a les Illes puguin adquirir el coneixement de la llengua i de la cultura de les Illes Balears (apartat segon de la disposició transitòria segona).

De conformitat amb les disposicions constitucionals, i en sintonia amb el règim estatutari vigent, el model lingüístic a les Illes Balears se segueix mantenint sobre dos elements estructurals: l'oficialitat de les llengües catalana i castellana i el reconeixement d'ambdues com a elements de comunicació entre els ciutadans i els poders públics, amb validesa i eficàcia plenes; i la política de normalització de la llengua catalana a través de l'empenta dels poder públics, per garantir que els ciutadans puguin usar, en condicions de normalitat, la llengua pròpia de les Balears en tots els àmbits de la vida social i institucional.¹²Tanmateix, es perd l'oportunitat de millorar el nucli essencial de l'estatut lingüístic del català per aconseguir la plena equiparació i el mateix estatus —en relació amb els drets i les obligacions— entre les llengües oficials. Així, a pesar dels diferents intents d'igualar el règim jurídic del català i el castellà, tant en la fase de iniciativa autonòmica com durant la tramitació a les Corts Generals, finalment no s'incorpora al text estatutari el deure de conèixer la llengua pròpia de la Comunitat Autònoma.¹³

3 La progressió, no sempre lineal, de l'estatus de la llengua catalana a les Illes Balears

El marc normatiu de la llengua a les Illes Balears ha permès que durant l'etapa estatutària s'hagi assolit un determinat nivell de normalitat en l'ús social i institucional del català i que se n'estableixi un àmbit de protecció. El català, que és reconegut com a llengua pròpia i oficial de les Illes Balears, s'ha convertit en llengua d'ensenyament i d'ús normal a tots els nivells educatius, de manera que la llengua i literatura catalanes són matèries obligatòries en l'ensenyament no universitari. A més, a partir dels objectius constitucionals i

12 Sobre els eixos principals del model lingüístic balear, SEGURA GINARD, Lluís. “El règim lingüístic”, *Manual de Dret Públic*, (Avel·lí Blasco Esteve, director), Palma: Institut d'Estudis Autonòmics, 2012, p. 56-66.

13 Sobre la insuficiència dels avanços en matèria lingüística a la reforma de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, COLOM PASTOR, Bartomeu. “Article 4”, *op. cit.*, p. 80-82. També CAMINAL BADIA, Miquel. “La reforma dels Estatuts i la llengua catalana”, *Revista de Llengua i Dret*, núm. 47 (2007), p. 240-242.

estatutaris de normalització lingüística i de garantia de coneixement de les dues llengües oficials, s'admet que el català sigui el centre de gravetat del sistema d'ensenyament, juntament amb el castellà com a llengua docent.¹⁴ El català també s'ha configurat com a llengua pròpia del Govern autònom, del Parlament i dels consells insulars i, en general, de l'Administració pública, de l'Administració local i de les corporacions i institucions públiques dependents de la comunitat autònoma.¹⁵ A poc a poc, s'han aconseguit avanços en l'ús del català en l'esfera dels mitjans de comunicació, inicialment canalitzats per la iniciativa privada¹⁶ i, posteriorment, a través de l'impuls institucional —per bé que no sempre amb el mateix nivell de compromís amb la llengua pròpia¹⁷—, que ha creat mitjans propis (Televisió de Mallorca, per part del Consell Insular de Mallorca, i de Radiotelevisió de les Illes Balears, per part del Govern de les Illes Balears). En l'àmbit empresarial i en les relacions comercials no hi ha una regulació específica —la Llei de normalització lingüística no actua en aquesta esfera— i, de fet, aquest és l'àmbit on l'ús del català és més baix.¹⁸

En qualsevol cas, queda palès que pocs àmbits com el de les competències lingüístiques de la comunitat autònoma i el seu reflex en l'ús social i institucional del català resulten tan permeables a la conjuntura política concreta. De fet, a partir de la VI legislatura els avanços i retrocessos del règim lingüístic segueixen un estricte moviment pendular, com si es tractés de processos de signe contrari; de manera que, en funció de les majories parlamentàries que s'han conformat en les diferents legislatures, hem assistit a un procés de guany de posicions de la llengua pròpia o a un fre a aquesta tendència. S'ha de tenir en compte, també, que les legislatures de govern de coalició d'esquerra nacionalista, més sensibilitzats *a priori* amb la promoció dels elements identitaris i amb el foment de la llengua i cultura pròpia, han estat molt inferiors —només dues, la V Legislatura (1999-2003) i la VII (2007-2011), a més de l'actual— a les de majoria parlamentària conservadora o liberal —de la I a la IV legislatures, la VI i la VIII—. Aquestes alternances deriven en un règim lingüístic amb llums i ombres i que, lluny de configurar un marc estable i de finançament continuat per a la plena normalització del català, són camp d'abonament per a possibles instrumentalitzacions polítiques de la llengua, en fer-la objecte de confrontació social.¹⁹ La inestabilitat normativa tampoc s'avé amb el principi de no regressió en les accions de normalització lingüística²⁰ ni amb la línia jurisprudencial seguida, entre d'altres, per la Sentència núm. 142/2012, de 23 de febrer, de la Sala Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears, segons la qual, i partint de l'impuls del procés normalitzador, “el

14 Amb caràcter general, sobre l'ús de les llengües oficials en l'educació, MILIAN MASSANA, Antoni. “Los derechos lingüísticos en la enseñanza, de acuerdo con la Constitución”, *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 7, 1983; VVAA. *La lengua en la enseñanza en la legislación de Cataluña*, Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, 1994; més recentment, PONS PARERA, Eva. “La llengua de l'ensenyament en la jurisprudència del Tribunal Constitucional i del Tribunal Suprem”, *Els drets lingüístics en el sistema educatiu. Els models de Catalunya i les Illes Balears*, Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, 2013, p. 57-88; BALLESTER CARDELL, Maria. “La enseñanza de y en las lenguas oficiales. La dimensión lingüística del derecho a la educación”, Valencia: Tirant lo Blanch, 2014, p. 359-385. En relació amb el model concret a les Illes Balears, SEGURA GINARD, Lluís. “El règim lingüístic de la llengua catalana en el sistema educatiu de les Illes Balears”, *Els drets lingüístics en el sistema educatiu. Els models de Catalunya i les Illes Balears*, Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, 2013, p. 133-166.

15 Els estudis sobre usos lingüístics donen com a resultat que l'ús més alt del català es fa en les relacions que s'estableixen amb l'Administració local, que se situa 6 punts per damunt de l'ús que es fa en les relacions amb l'Administració autònoma i 12 punts per damunt de l'ús del català en l'àmbit de l'Administració de l'Estat. En aquest sentit MELIÀ, Joan. “El català a les Illes Balears. 2014. Primera aproximació”, *Llengua i ús. Revista tècnica de Política Lingüística*, (2015), 57, p. 68. Sobre el règim normatiu de l'ús del català en l'actuació administrativa, COLOM PASTOR, Bartomeu. “Estatuto jurídico del catalán en las Illes Balears”, *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*, (José Manuel PÉREZ FERNÁNDEZ, coord.), Barcelona: Atelier, 2006, p. 331-338.

16 Com s'ha avançat, els progressos han estat molt lents. Tots els diaris editats a Balears ho són en castellà, per bé que es pot accedir als diaris en català publicats a Catalunya. Hi ha hagut revistes d'edició periòdica publicades en català (Lluc. Revista de cultura i idees va tancar l'any 2011). L'Associació de Premsa forana de Mallorca agrupa 35 publicacions editades en llengua catalana. La majoria d'emissores privades de ràdio emeten en castellà. <http://guiacomunicacio.caib.es/gcofront/categoria.htm?id=10100#id=10166> (consulta 10 de juliol de 2016).

17 Sobre les llums i ombres del model lingüístic de IB3, sobretot durant la seva etapa bilingüe, BIBILONI, Gabriel. “L'ús de la llengua catalana a IB3” <http://www.uib.cat/depart/dfc/gresib/curs/2007/bibiloni.pdf> (consulta: 10 de juliol de 2016); MELIÀ, Joan. “La llengua catalana als mitjans audiovisuals de les Illes Balears”, *Quaderns del Consell Audiovisual del Catalunya*, (2007). 28, p. 21-30.

18 En concret, en l'àmbit comercial, els valors d'ús de català i de castellà s'han mantingut estables en els darrers anys en les grans superfícies, sent que dues terceres parts diuen emprar el castellà i una quarta part el català. En el petit comerç, en canvi, s'ha produït un retrocés en l'ús de la llengua catalana, per tal com s'ha incrementat la diferència favorable al castellà (de set a tretze punts) entre els que usen aquella llengua i el usuaris del català. MELIÀ, Joan. “El català a les Illes...”, *op. cit.*, p. 71.

19 Sobre els avanços carranquejants, en diferents etapes, en l'ús i la promoció de la llengua pròpia, BIBILONI, Gabriel. “El català a les Illes Balears: una situació inquietant”, *Akten des gemeinsamen Kolloquiums der deutschsprachigen Lusitanistik und Katalanistik*, Frankfurt: Domuns Editora Europea, 1993. Per una visió més ampla d'aquesta situació, COLOM PASTOR, Bartomeu. *Llengua, dret i autonomia*. Palma: Lleonard Muntaner Editor, 2001, p. 12 i ss.

20 SEGURA GINARD, Lluís. “El règim jurídic de la llengua catalana...”, *op. cit.*, p.164-165.

paso efectivo del bilingüismo oficial al bilingüismo real es una tarea evolutiva, progresiva y en alguna medida pendiente aún hoy”.²¹

4 El “desmuntatge” del marc normatiu del català a les Illes Balears durant la VIII Legislatura

Al llarg de la VIII Legislatura, el Govern de les Illes Balears impulsa un seguit de mesures que afecten la presència de la llengua catalana en les institucions, en l'educació i en l'esfera pública. Així, a partir de la Llei 9/2012, de 19 de juliol, —que modifica, alhora, la Llei de la funció pública (Llei 3/2007, de 27 de març), determinades disposicions de la Llei de normalització lingüística (3/1986, de 19 d'abril), algunes normes de règim jurídic de l'Administració autonòmica (Llei 3/2003, de 26 de març) i un precepte de la Llei de coordinació de policies locals (Llei 6/2005, de 3 de juny)— es produeix una important revisió normativa del tractament de les llengües oficials a la comunitat autònoma.²² A la pràctica, les directrius polítiques d'aquesta etapa no proposen només una modificació puntual de les lleis esmentades, sinó que pretenen una reforma integral del marc jurídic i lingüístic a les Illes Balears. Aquests canvis en el marc normatiu no faciliten l'ús habitual, oral i escrit, del català i debiliten la condició de la llengua pròpia oficial. Els àmbits afectats són diversos, si bé les modificacions engegades a aquesta etapa incideixen principalment a la presència del català en les relacions amb l'Administració pública i en l'àmbit de l'ensenyament.

4.1 El tractament del català com a llengua de l'Administració de les Illes Balears i dels organismes que en depenen

La Llei 9/2012, de 19 de juliol, de modificació de la Llei 3/2007, de 27 de març, de la funció pública de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears (BOIB núm. 106, de 21 de juliol), pretén, segons expressa l'Exposició de motius, “assegurar la correcta satisfacció dels drets lingüístics que es reconeixen als ciutadans” i “que s'asseguri que el dret de lliure elecció lingüística pot exercir-se sense obstacles raonables davant els òrgans i les unitats de l'Administració”. El legislador manifesta que, en concordança amb determinats passatges de la fonamentació jurídica de la STC 31/2010, de 28 de juny, referits, particularment, a l'“equilibrio inexcusable entre dos lenguas igualmente oficiales”, “es modifica la Llei 3/2007 per eliminar l'exigència general d'un determinat nivell de coneixement del català com a requisit per accedir a l'Administració” i també es revisa la resta de “les lleis que regulen l'ús de la llengua a l'Administració (la Llei 3/1986, de 19 de normalització lingüística, i la Llei 3/2003, de 26 de març, de règim jurídic de l'Administració de la comunitat autònoma de les Illes Balears)”. En relació amb els canvis introduïts en la Llei 3/1986, es destaca la modificació de l'article 14 per “possibilitar que juntament amb la forma catalana també pugui ser oficial el topònim en la seva forma castellana”. Tanmateix, a la vista de l'ampla afectació de la reforma i, particularment, de la transcendència dels seus efectes sobre el valor de l'oficialitat de la llengua pròpia, es pot afirmar que la Llei en qüestió no representa una simple modificació puntual de les lleis esmentades, sinó que significa un canvi integral del marc jurídic i lingüístic a les Illes Balears, que s'ha vist completada, a l'àmbit educatiu, amb la modificació del règim d'ensenyament de les llengües als centres docents no universitaris, que serà objecte d'anàlisi més endavant.

21 Sentència de la Sala Contenciosa Administrativa 142/2010, de 23 de febrer, del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears, fonament jurídic tercer, que també afegeix: “el encadenamiento lógico y jurídico del proceso de normalización, implantado por la Ley 3/86 y reafirmado para la actividad administrativa por la Ley 3/03, supone tanto que no sean posibles retrocesos en los niveles de conocimiento requeridos, que es lo que la Sala ya señaló en la sentencia número 121/08, como supone igualmente que la justificación de la proporcionalidad del nivel requerido sea exigible en el proceso de elaboración y en la norma administrativa que implantó ese nivel por primera vez; y no cuando, como aquí sucede, los niveles en cuestión no son sino el restablecimiento de la previsión normativa anterior al retroceso operado por el Decreto 162/03. [...] [E]sa nueva manifestación de retroceso en el curso natural del proceso de normalización lingüística también fue expulsada del ordenamiento jurídico, en concreto por violar el artículo 23.2 de la Constitución -sentencias de la Sala de 4 de febrero de 2004 y 15 de junio de 2005, confirmadas por las sentencias del Tribunal Supremo de 23 de noviembre de 2007 y 9 de febrero de 2009-.” La Sentència 142/2010, del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears resol el recurs interposat contra determinats preceptes del Decret 114/2008, de 17 d'octubre, pel qual s'aprova el Reglament que regula l'exigència de coneixements de llengua catalana en els procediments selectius d'accés a la funció pública i per ocupar llocs de treball que se convoquin en l'àmbit de l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

22 BALLESTER CARDELL, Maria. <https://eapc-rld.blog.gencat.cat/2016/04/21/la-restauracio-del-marc-legal-del-catala-a-les-illes-balears-maria-ballester/>. L'autora fa un repàs dels canvis que s'han succeït en els primers mesos de la IX Legislatura, impulsats per les directrius polítiques del pacte de Governabilitat subscrit entre els partits de l'esquerra nacionalista, que pretenen reposar el marc normatiu de la llengua pròpia i cooficial.

Més de cinquanta senadors del Grup Parlamentari Socialista interposaren recurs d'inconstitucionalitat contra determinats preceptes de la Llei 9/2012, de 19 de juliol, tot considerant la possible afectació a la posició del català com a llengua oficial de la comunitat autònoma. Tanmateix, la STC 165/2013, de 26 de setembre, emesa tot coincidint amb una situació socialment convulsa a les Illes Balears —en el moment en què la ciutadania protestava per la reforma precipitada i sense consens del règim lingüístic a l'ensenyament—, i amb dos vots particulars, desestima el recurs d'inconstitucionalitat.²³

Per tal d'abordar els diferents elements d'impugnació, el Tribunal Constitucional distingeix entre tres blocs de motius. El primer, la infracció del bloc de constitucionalitat (articles 3 de la Constitució i 4 i 14.3 de l'Estatut d'autonomia) en relació amb la possible afectació a la posició del català com a llengua oficial de la comunitat autònoma, com a conseqüència de la modificació de normes de la funció pública autonòmica, de normalització lingüística i del règim jurídic de l'Administració autonòmica. El segon, relatiu a la infracció de la competència estatal per vulneració de la legislació bàsica en matèria de règim jurídic de les administracions públiques i ocupació pública. I el tercer, la infracció, pel conjunt de la Llei 9/2012, de diferents preceptes constitucionals (art. 9.3, 14, 137, 140 i 141.4).

El Tribunal Constitucional analitza els diferents motius d'impugnació a partir del reconeixement de la realitat plurilingüe de l'Estat espanyol (STC 82/1986, de 26 de juny), així com de la necessitat de promoure el valor cultural d'aquesta realitat, de la qual deriven algunes conseqüències jurídiques relacionades amb el caràcter oficial de les diferents llengües. Recorda també que el règim de cooficialitat lingüística establert per la Constitució i els diferents Estatuts d'autonomia pressuposa la convivència de les dues llengües oficials per tal de preservar el bilingüisme existent en aquelles comunitats que tinguin llengua pròpia (STC 337/1994, de 23 de desembre). I, reafirma, tot invocant la doctrina continguda a la STC 31/2010, de 28 de juny, que la doble oficialitat s'ha de sotmetre a un patró d'equilibri o igualtat entre llengües, sense que pugui atorgar-se prevalença o preponderància d'una llengua sobre l'altra, tot i que admet també que el legislador podrà adoptar les adequades i proporcionades mesures dirigides a corregir situacions històriques de desequilibri que puguin existir i salvar, d'aquesta manera, la posició secundària o de postergació que pogués tenir una de les llengües oficials.

Tanmateix, de la lectura dels arguments interpretatius emprats a la Sentència sobre conceptes i categories estatutàries (llengua pròpia, oficialitat, drets lingüístics dels ciutadans) es desprèn una certa degradació del valor i l'eficàcia normativa de l'Estatut d'autonomia, tal com ja va succeir a la STC 31/2010. A més, la resolució se separa de pronunciaments jurisprudencials previs, especialment els referents a la capacitació lingüística dels funcionaris públics (STC 46/1991) i a l'ús normal del català en els procediments administratius (STC 82/1986). Crida l'atenció que la Sentència, assumint acríticament les consideracions de l'exposició de motius sobre l'ampla implantació del català a la societat i a l'Administració pública, no invoqui les argumentacions que han avalat el procés d'evolució de la normalització lingüística; de fet, no s'apel·la ja a la legitimitat de les mesures de política lingüística favorables al català per corregir el seu desequilibri històric i, en canvi, a la Sentència es deixa entreveure una certa preocupació per la necessitat de protegir el castellà a les Illes Balears.

No s'entén que el Tribunal Constitucional no hagi invocat el deure de les institucions autonòmiques de garantir l'ús normal del català a l'Administració pública per exigir un estàndard de protecció suficient de la llengua, quan el català segueix sent llengua pròpia del Govern, del Parlament, dels consells insulars i de les corporacions locals i es manté el caràcter de llengua d'ús preceptiu per l'Administració autonòmica. També resulta sorprenent que el Tribunal Constitucional no hagi explicat de manera més extensa la reinterpretació que s'ha fet de la doctrina continguda a la STC 46/1991, que havia considerat raonable i proporcionat, en funció del caràcter oficial del català i de la mateixa eficàcia de l'Administració autonòmica, l'exigència d'un cert nivell de capacitació lingüística en la llengua pròpia als empleats públics. I això, perquè la variació que s'ha produït en la interpretació donada per la STC 165/2013 és molt significativa.²⁴

23 Aquesta sentència ha estat comentada per BALLESTER CARDELL, Maria. "La desestimació del recurs de inconstitucionalitat contra la reforma de la Llei 3/2007, de 27 de març, de la funció pública de les Illes Balears", Barcelona: *Revista catalana de dret públic* [blog] <https://eapc-redp.blog.gencat.cat/2013/10/16/la-desestimacio-del-recurs-dinconstitucionalitat-contra-la-reforma-de-la-llei-32007-de-27-de-marc-de-la-funcio-publica-de-les-illes-balears-maria-ballester/>. [Consulta: 12 de juliol de 2016].

24 RIDAO MARTÍN, Joan. "El canvi de paradigma en la jurisprudència constitucional sobre la competència lingüística dels empleats públics", *Revista de Llengua i Dret*, (2014), núm. 61, p. 71-86. L'autor afirma que "la STC 165/2013, relativa a la modificació

4.2 El règim jurídic de l'ensenyament de les llengües oficials. La introducció del model trilingüe

En la VIII Legislatura etapa, l'executiu també es planteja una modificació important que afecta la presència del català en l'esfera educativa. El Decret 15/2013, de 19 d'abril, pel qual es regula el tractament integrat de les llengües als centres docents no universitaris, té per finalitat implantar l'ensenyament trilingüe a les aules —amb la mateixa distribució horària equilibrada entre les tres llengües.²⁵ La norma és objecte de múltiples crítiques, no tant per l'objecte pretès sinó per la manera en què s'articula la reforma. Des d'un punt de vista jurídic, s'objecta que la introducció de llengües estrangeres com a llengües vehiculars de l'ensenyament no universitari només pot dur-se a terme en coherència amb els principis i regles fonamentals del model lingüísticoeducatiu i sense deixar d'ajustar-se a altres directrius dels legisladors estatutari i ordinari en matèria de llengües oficials.²⁶ Des de la comunitat educativa s'alerta dels perills d'una reforma formulada de forma precipitada i sense consens, sense avals pedagògics ni científics i sense els recursos econòmics i personals suficients per aplicar amb èxit el projecte.²⁷

Ningú no discuteix l'objectiu de la norma —la millora de la formació dels alumnes en llengua anglesa— però, en canvi, es reclama diàleg amb el Govern de les Illes Balears per introduir als centres d'ensenyament un nou model lingüístic que implica la inclusió de l'anglès com a llengua vehicular d'ensenyament. Des de l'entrada en vigor del Decret 15/2013 —el 21 d'abril de 2013—, ja es fan paleses les dificultats vinculades al procediment d'elaboració i aprovació del Projecte de tractament integrat de llengües. Concretament, la majoria de centres d'ensenyament opten per seguir la via de l'article 20, que permet, de conformitat amb el principi d'autonomia dels centres, seguir un model, distint de l'ordinari, més flexible pel que fa al repartiment de les àrees no lingüístiques en les llengües oficials i en la primera llengua estrangera. Ben

de la legislació balear en matèria de funció pública i de normalització lingüística, constitueix un esquinçament en la tradicional dogmàtica del TC sobre la qüestió, a remolc de la STC 31/2010, sobre l'Estatut de Catalunya de 2006, en la direcció de deixar sense protecció els drets lingüístics del catalanoparlants derivats de l'article 3.2 de la CE. Així doncs, aquesta darrera sentència no només suposa una clara infravaloració de la llengua catalana sinó també de l'eficàcia normativa dels estatuts d'autonomia, com va succeir a la mencionada STC 31/2010. Sobre la previsibletat del resultat de la sentència, MUNAR FULLANA, Jaume. "Jurisprudència Constitucional. Sentència núm. 165/2013, de 26 de setembre", *Revista Jurídica de les Illes Balears*, (2014), núm. 12, 276-294.

25 El Decret 15/2013, de 15 d'abril, pel qual es regula el tractament integrat de llengües, té com objectiu prioritari, equiparar quant a formació i capacitació les dues llengües oficials amb les estrangeres i, per això, preveu que les distintes matèries (tant les àrees lingüístiques com les no lingüístiques) s'imparteixin en les dues llengües oficials i, almenys, amb una llengua estrangera (article 5). La norma disposa que, a partir de l'educació primària, s'establiran unes disposicions horàries setmanals de les distintes àrees de manera que "les hores lectives en les quals s'imparteixin matèries no lingüístiques es repartiran de manera equilibrada entre les dues llengües oficials i la llengua estrangera" (article 7.3 segon apartat); i per tal "de garantir una riquesa semàntica en les diferents llengües, s'ha de procurar l'alternança del tractament d'aquestes en relació amb les diferents àrees o blocs de continguts, al llarg d'aquesta etapa educativa" (article 7.5 segon apartat). I preveu, encara, que en determinades etapes educatives "es pot permutar la llengua d'aprenentatge de les matèries" no lingüístiques (article 8.4). La disposició preveu un procediment ordinari d'elaboració i aprovació dels projectes lingüístics (article 19) i un procediment especial, de conformitat amb el principi d'autonomia docent, per aquells centres que requereixen una distribució horària distinta a la prevista en el Decret (article 20).

26 SEGURA GINARD, Lluís: "El règim jurídic de la llengua catalana...", *op. cit.*, p. 157-158. L'autor entén que els principis sobre els quals se sustenta el tractament integrat de llengües "conduïxen, en termes generals, a la constatació d'un canvi substancial d'orientació en la política lingüística" i conclou que "[...] el Decret 15/2013 constitueix realment un punt d'inflexió en l'ordenació del procés de normalització de la llengua catalana a les Illes Balears. Això es fa palès en la mesura que es desvia del camí traçat pel Decret 92/1997 i dibuixa alhora un nou escenari en què cobren cada vegada més protagonisme els canvis en els objectius de la política lingüística i les accions de desactivació de les mesures que fins ara s'havien considerat idònies per al compliment del títol II de la LNL". En aquest mateix sentit, es manifesta el vot particular que conté el Dictamen del Consell Consultiu 33/2013, relatiu al Projecte de decret pel qual es regula el tractament integrat de llengües als centres docents universitaris de les Illes Balears (<http://www.consellconsultiu.es/PDF/032-2013.pdf?t=20160713090854> [Consulta: 13 de juliol de 2016]), tot considerant que la disposició dictaminada desconeix preceptes i principis de l'Estatut d'autonomia i de la Llei de normalització lingüística i que "[...] la introducció de llengües estrangeres com a llengües vehiculars de l'ensenyament no universitari no es pot dur a terme fent *tabula rasa* dels principis i regles fonamentals del nostre model lingüísticoeducatiu, sinó en coherència amb aquests i sense deixar d'ajustar-se a altres directrius dels legisladors estatutari i ordinari en matèria de llengües oficials". SEGURA GINARD, Lluís J.; SBERT I GARAU, Miquel: "L'ordenació normativa del model educatiu trilingüe a les Illes Balears", *Anuari de l'Educació de les Illes Balears*. 2014, p. 454-476. Els autors exposen que el model es construeix a partir "d'una concepció descontextualitzada de l'equilibri lingüístic, desproveïda de la seva connexió inicial amb l'imperatiu legal de reforçar l'ús del català, i que es pretén que esdevingui un instrument per anivellar l'ensenyament en ambdues llengües oficials. Així, obertament es renuncia, amb tota la intenció, a l'objectiu que el català sigui el centre de gravetat del sistema educatiu (articles 4.3 i 35 de l'Estatut d'autonomia, i 1.2.b i 22 de la LNL) per una mena de bilingüisme/trilingüisme neutre que faci visible una igualtat formal entre llengües oficials.

27 Sobre les conseqüències de la precipitació i la manca de consens en la implantació del sistema del trilingüisme i sobre la necessitat que el paradigma plurilingüe compti amb les mesures metodològiques adequades, MORANTE, Antoni; QUINTANA, Antoni; i SERRA, Antònia. "L'aplicació del projecte de tractament integrat de llengües (TIL) als centres públics d'educació secundària durant el curs 2013-14. Català, castellà i anglès al sistema educatiu de les Illes Balears", *Anuari de l'Educació de les Illes Balears*. 2014, p. 478-510.

aviat apareixen diferències interpretatives de l'esmentat article 20 entre els equips docents i pedagògics dels centres encarregats d'elaborar els projectes lingüístics i l'Administració educativa. Amb l'objectiu de "facilitar l'elaboració per part dels centres educatius del projecte de tractament integrat de llengües, així com establir pautes pel procés d'aprovació" el 9 de maig de 2013 el secretari autonòmic d'Educació dicta unes instruccions sobre l'aplicació del Decret 15/2013. I encara, per tal d'aclarir el sentit de l'article 20, els Serveis Jurídics de la Conselleria d'Educació emeten un informe intern, en el qual es deixa "constància de les dificultats interpretatives que planteja el Decret" i el secretari autonòmic dicta, el 22 de maig, unes segones instruccions adreçades, aquest cop, al Departament d'Inspecció Educativa.²⁸

Paral·lelament, el 18 de juny de 2013 s'inicia el procediment d'impugnació del Decret 15/2013 i de les instruccions del secretari autonòmic de 9 de maig, a través de la interposició del recurs contenciós administratiu. L'entitat recurrent sol·licita mesures cautelars, concretament la suspensió dels apartats 1, 2 i 3 de l'annex, referents al calendari d'aplicació de la norma per al curs acadèmic 2013-14.²⁹ Posteriorment, el 6 de setembre de 2013 s'emeten la interlocutòria del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears que decideix la suspensió de l'efectivitat de l'annex del Decret (que afecta el calendari d'aplicació de la norma per al curs 2013-14), així com de la vigència de les instruccions de 9 de maig del secretari autonòmic.

Contra la decisió judicial el Govern autonòmic decideix no presentar recurs, sinó que opta per una via jurídica més discutible. El mateix dia, el Consell de Govern aprova el Decret llei 5/2013, de 6 de setembre, pel qual s'adopten determinades mesures urgents en relació amb la implantació, per al curs 2013-14, del sistema del tractament integrat de llengües als centres docents no universitaris de les Illes Balears (BOIB núm. 124, de 7 de setembre). Aquesta disposició tracta de fer efectives, mitjançant un règim sobrevingut i excepcional, les previsions que havien estat paralitzades pel Tribunal Superior de Justícia i implementar des d'aquell moment el tractament integrat de llengües per al curs acadèmic que ja havia començat. Entre aquestes mesures destaca la derogació de l'article 20 del Decret 15/2013 —"davant els dubtes que ha generat" la seva aplicació, tal com explica l'Exposició de motius— i l'articulació d'un nou procediment amb la inclusió dels requisits que han de regir l'elaboració i l'aprovació d'altres projectes lingüístics (article 4). A més, tot i reconèixer que "la competència per aprovar els projectes de tractament integrat de llengües és del consell escolar o òrgan equivalent", el decret llei estableix que la decisió última per aprovar els "projectes transitoris" correspon al Departament d'Inspecció Educativa (article 5). La disposició aprovada pel Govern autonòmic també dona rang de llei a les instruccions emeses en el seu moment pel secretari autonòmic —i que foren també suspeses, com ja s'ha dit, per la interlocutòria del Tribunal Superior de Justícia—. El decret llei fou convalidat (i, per tant, adquirí vigència definitiva) pel Ple del Parlament de les Illes Balears en sessió de 24 de setembre (BOIB núm. 134, de 28 de setembre de 2013).

La decisió del Govern d'utilitzar la legislació d'urgència deriva en un seguit de conseqüències, que superen l'esfera estrictament jurídica.³⁰ En l'àmbit jurisdiccional, les interlocutòries que donen resposta als recursos

²⁸ Tanmateix, és evident que aquestes instruccions, que en teoria només poden actuar en l'àmbit intern i que no poden innovar l'ordenament normatiu, en realitat introdueixen innovacions respecte de les disposicions reglamentàries aplicables i s'extralimiten d'allò que està previst en el Decret que tracten d'interpretar. Així per exemple, les instruccions especifiquen que l'àrea de religió/activitat alternativa queda exclosa del còmput d'hores que es duren a terme en cada una de les llengües, i en canvi el Decret preveu expressament que "totes les àrees, matèries, mòduls o àmbits [...] es poden impartir en les dues llengües oficials o en la primera llengua estrangera" (article 5). A més, i pel que fa al procediment d'aprovació d'altres projectes, distint de l'ordinari, les instruccions (en el punt 11) introdueixen mecanismes substitutius d'aprovació dels projectes, qüestió no establerta en la norma reglamentària i això implica un excés en relació amb l'objecte i la finalitat de les instruccions. Convé recordar, una vegada més, que les instruccions, pel seu caràcter intern, han de servir per aclarir el contingut de la norma jurídica que s'ha d'aplicar, però no poden suplantar, com ha passat en aquest cas, l'actuació del poder reglamentador que correspon al Consell de Govern o, amb determinades condicions, als consellers.

²⁹ Entenem que aquesta circumstància és molt rellevant en relació amb l'estratègia que més endavant seguirà l'executiu autonòmic, perquè des del moment de la impugnació del Decret el Govern de les Illes Balears té coneixement de la possibilitat que, fins i tot abans de l'inici del curs escolar, l'òrgan jurisdiccional acceptés la sol·licitud de la mesura cautelar i decretés la suspensió del calendari d'aplicació del Decret.

³⁰ El 29 de setembre de 2013 se celebra a les quatre capitals insulars manifestacions on participen més de 100.000 persones de tots els aspectes socials i ideològics amb el lema "Contra la imposició defensem l'educació". [<http://www.diariodemallorca.es/mallorca/2013/09/29/comienzan-llegar-palma-preve-manifestacion/878216.html>]. Les manifestacions, que foren promogudes per diverses entitats cíviques i sindicals, foren enteses també com un acte de suport a la vaga indefinida de docents que havia estat convocada feia unes setmanes per l'Assemblea de Docents, en la qual una de les principals reivindicacions —però no la única— va ser la retirada del Projecte de tractament integrat de llengües. BALLESTER CARDELL, Maria. "Islas Baleares", *Informe de Comunidades Autónomas 2013*, Barcelona: Instituto de Derecho Público, 2014, p. 233-239.

plantejats per forçar l'Executiu a aturar l'aplicació del Decret conclouen que no es pot obligar a suspendre l'aplicació de la norma en qüestió perquè la disposició que s'havia suspès ara no existeix, i que aquella s'ha vist desplaçada per una norma amb força de llei aprovada pel Govern, sobre la qual no hi ha possibilitat de recursos contenciosos.³¹ La resolució es refereix a la utilització extensiva de la institució del decret llei per part del Govern de les Illes Balears. Així mateix, la Sala recorda que no és la primera vegada que es produeixen actuacions semblants en les quals s'utilitza l'activitat legislativa del Parlament per impedir la plena efectivitat d'una decisió judicial i adverteix que el control d'aquesta mesura correspon exclusivament al Tribunal Constitucional.

El 23 de setembre de 2014 es dicten tres sentències de la Sala Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears estimatòries dels recursos presentats per CCOO, STEI i UGT, que declaren nul el Decret 15/2013, de 19 d'abril. Les resolucions fonamenten la seva decisió en dos arguments, principalment. D'una banda, es considera que en la tramitació de la disposició reglamentària es va ometre el tràmit preceptiu de sol·licitud d'informe a la Universitat de les Illes Balears, que és la màxima institució consultiva per a tot el que es refereix a la llengua catalana. A més, s'entén que el Govern ha incomplert l'obligació establerta en la Llei 2/2011, de 4 de març, d'economia sostenible, en particular a l'article 4, que té caràcter bàsic, de justificar —a través d'un procés d'anàlisi i ponderació adequada— la regulació que pretenia implantar. L'endemà, quatre interlocutòries de la mateixa Sala, també estimatòries dels recursos formulats, adopten la mesura cautelar de suspendre l'Ordre de la consellera d'Educació, Cultura i Universitats, de 9 de maig de 2014, per la qual es desenvolupen determinats aspectes del tractament integrat de llengües. Tot i que, en un primer moment, el Govern es mostra ferm en la seva intenció de seguir endavant amb la implantació del sistema d'educació trilingüe,³² finalment l'Executiu deixa “morir” el TIL.³³

L'últim capítol envers el polèmic model trilingüe ha estat escrit molt recentment, a mode de resolució del recurs d'inconstitucionalitat que cinquanta senadors del Grup Parlamentari Socialista formularen envers el Decret llei 5/2013, de 6 de setembre.³⁴ Exposada la viabilitat del reconeixement estatutari del decret llei a l'àmbit autonòmic, la STC 38/2016, de 3 de març, (BOE núm. 85, de 8 d'abril) inicia la fonamentació jurídica de la resolució posant en relleu el caràcter restringit de la figura del decret llei, en la mesura que suposa una exclusió del procediment legislatiu ordinari i una excepció a la participació de les minories en aquest. Precisament per això, assegura que s'imposa una interpretació restrictiva que ha de marcar la utilització d'aquest instrument per part del Govern. No debades, el Tribunal Constitucional (SSTC 182/1997, de 28 d'octubre; 68/2007, de 28 de març, i 39/2013, de 14 de febrer, entre d'altres) manté una doctrina estricta en aquest punt i recorda que el concepte d'extraordinària i urgent necessitat no és un xec en blanc en favor del Govern, sinó que es tracta d'un límit jurídic concret que el Govern ha de respectar. Tanmateix, tot considerant, igualment, que l'apreciació de l'extraordinària necessitat depèn d'un judici purament

31 El 25 de setembre de 2013 es dicta la interlocutòria desestimària de l'incident d'execució i s'invoca l'argumentació jurídica següent: “TERCERO. La disposición derogatoria única del Decreto-Ley 5/2013 deroga tanto el Anexo, como el artículo 20 del Decreto 15/2013, de 19 de abril. Por consiguiente, una vez convalidado en el día de ayer por el Parlamento de las Illes Balears el producto normativo excepcional emanado del poder ejecutivo autonómico, este Tribunal, en virtud de su sometimiento exclusivo al imperio de la Ley preceptuado por el artículo 117 de la Constitución Española, no puede sino aplicar la norma con rango de ley aprobada con posterioridad al dictado del Auto, en cuanto esta norma destierra del mundo jurídico el Anexo del Decreto 19/2013, perdiendo toda virtualidad práctica y es de sentido requerir a la Administración demandada la adopción de medidas para la inmediata suspensión de su aplicación, ya que la disposición suspendida cautelarmente, y consecuentemente, los actos administrativos dictados en su desarrollo —con referencia a las Instrucciones de 9 de mayo de 2013— han quedado, respectivamente, derogadas y con contenido imposible. A partir del razonamiento expuesto, y en virtud de los artículos 105.2 y 109 LJCA, este Tribunal no puede acordar las medidas de ejecución de la medida cautelar interesadas por la representación de la parte actora.”

32 L'Administració autonòmica presenta recurs contra aquesta suspensió, que és desestimada per la Sala el 24 d'octubre de 2014.

33 BALLESTER CARDELL, Maria. “Islas Baleares”, *Informe de Comunidades Autónomas 2014*, Barcelona: Instituto de Derecho Público, 2015, p. 271-272. També sobre les conseqüències de les resolucions jurisdiccionals, NADAL I SOLER, Antoni. “Crònica legislativa de les Illes Balears. Segon semestre de 2014”, *Revista de Llengua i Dret*, núm. 63, 2015, p. 218-219.

34 Les línies argumentals del recurs formulat davant el Tribunal Constitucional són les següents: d'una banda, es considera que la norma impugnada vulnera les exigències de participació de la comunitat educativa en la programació general de l'ensenyament i limita l'autonomia organitzativa i pedagògica dels centres docents (article 27.5 de la Constitució); a més, s'entén que afecta els elements essencials del dret a l'educació en allò que es refereix al règim legal dels projectes educatius i que afecta les competències dels consells escolars i dels claustres de professors; s'invoca, també, que no concorre en el cas impugnat el pressupòsit de fet habilitant per dictar la disposició normativa d'urgència (article 86.1 de la Constitució i 49.1 de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears); s'adueix la infracció del dret fonamental a la tutela judicial efectiva, en la manifestació de l'execució de les resolucions judicials (article 24.1 en relació amb l'article 118 de la Constitució); i, finalment, es considera que s'ha vulnerat l'article 9.3 del text constitucional, que prohibeix l'arbitrarietat dels poders públics.

polític (STC 11/2002, de 17 de gener) i que el control que pertoca a l'alt tribunal sobre la concurrència del pressupòsit de fet habilitant és purament extern —que no pot substituir l'àmbit de discrecionalitat del Govern en aquest punt (STC 182/1997, de 30 d'octubre)—, conclou que l'argumentació continguda en el preàmbul resulta suficient per justificar la situació d'extraordinària i urgent necessitat (fonament jurídic 4). A més, es considera que la majoria de mesures adoptades pel Decret llei (en concret, l'objecte i finalitat, el calendari d'aplicació del projectes lingüístics, la derogació de l'annex del Decret 15/2013, la facultat a la consellera d'Educació, Cultura i Universitat de dictar les disposicions necessàries per desenvolupar el decret llei i la determinació del dia que comença a vigir) resulten coherents amb la situació d'urgència i necessitat definida (fonament jurídic 5, al principi). Tanmateix, l'alt tribunal entén que les previsions contingudes als articles 4 —que substitueix a l'article 20 del Decret 15/2013, de 19 d'abril, referit als requisits exigits als centres docents per a l'aprovació “d'altres projectes” diferents dels establerts normativament— i 5 —relatiu als “projectes transitoris”— no mantenen connexió amb la situació d'urgència provocada per la suspensió del calendari d'aplicació del TIL.

En l'argumentació jurídica, el Tribunal Constitucional rebutja que la disposició d'urgència reguli una matèria no permesa —el dret a l'educació—, tot considerant que no hi ha afectació al contingut essencial del dret fonamental, de manera que els aspectes que s'impugnen són purament procedimentals.³⁵ Tampoc accepta l'alt tribunal que s'hagi produït una vulneració del dret a la tutela judicial efectiva, perquè considera que les mesures legals que s'impugnen no suposen un sacrifici desproporcionat dels interessos expressats en un procediment judicial.³⁶

La Sentència és valorada de forma molt positiva per part dels que impulsaren el trilingüisme a l'ensenyament i s'interpreta com una reafirmació de la política lingüística en l'àmbit educatiu impulsada pel Govern durant la VIII Legislatura.³⁷ Tanmateix, és clar que la resolució no entra en la qüestió material del tractament integrat de llengües, sinó que analitza l'instrument normatiu utilitzat pel govern autonòmic per reaccionar a la suspensió del calendari d'aplicació del projecte educatiu lingüístic.

4.3 Altres àmbits d'afectació. En particular, la Llei de símbols i la forma oficial dels topònims

Els retrocessos del català a nivell institucional es visualitzen, igualment, en la desactivació del Consell Social de Llengua Catalana, òrgan d'assessorament i consulta en matèria lingüística, sense convocar-lo oficialment entre els anys 2011 a 2015. A més, la principal manifestació de col·laboració amb altres territoris de l'àmbit lingüístic i cultural català també es veu afectada; de fet, l'experiència de les Illes Balears amb l'Institut

35 “[...]la aprobación de un calendario que se limita a concretar en qué cursos del segundo ciclo de educación infantil,

de educación primaria y de educación secundaria obligatoria han de aplicarse los proyectos de tratamiento integrado de lenguas (cuya constitucionalidad no se cuestiona), se sitúa en el ámbito meramente procedimental, pero no afecta al contenido material del proyecto educativo que se regula a lo largo del articulado del Decreto 15/2013, cuyo contenido no es objeto del presente recurso de inconstitucionalidad. En consecuencia, los preceptos impugnados no afectan al régimen general del derecho a la educación, ni al contenido o elementos esenciales de dicho derecho”. [fonament jurídic sisè].

36 Entén el Tribunal que en aquest cas no es produeix vulneració de l'article 24 de la Constitució, ateses les següents circumstàncies: “a) el Decreto-ley 5/2013 tiene una justificación razonable ya que la situación creada no podía solventarse a través de los medios ordinarios con los que contaba la Administración, ya que el curso escolar había comenzado, los centros docentes habían aprobado sus respectivos proyectos educativos de tratamiento integrado de lenguas conforme a un decreto vigente, la plantilla de profesorado estaba organizada, los libros de texto comprados y, sin embargo, se carecía de un calendario de aplicación para iniciar el periodo de docencia de acuerdo con el nuevo modelo; b) es idónea, pues la intervención del legislador de urgencia hizo posible que los alumnos pudieran incorporarse a las aulas el 13 de septiembre de 2013, al fijar un calendario para la aplicación del proyecto docente aprobado por todos los centros escolares conforme a un decreto válido y eficaz; y, c) es proporcional en sentido estricto, esto es, «resulta ponderada o equilibrada, por derivarse de su aplicación más beneficios o ventajas para el interés general que perjuicios sobre otros bienes o intereses en conflicto” (STC 48/2005, de 3 de marzo, FJ 7) [fonament jurídic setè].

37 <http://ultimahora.es/noticias/local/2016/03/14/181750/bauza-dice-sentencia-del-tribunal-constitucional-sobre-trilinguismo-triunfo-favor-libertad.html> [Consulta: 14 de juliol de 2016]. Altres informacions que recullen aquesta mateixa valoració: *El Constitucional avala el decreto de Bauzá para implantar el TIL* (<http://www.elmundo.es/baleares/2016/03/11/56e2f343ca474144028b45ef.html>) [Consulta: 14 de juliol de 2016]. *El Constitucional justifica el decreto-ley del TIL que Bauzá aprobó por urgencia* (<http://www.diariodemallorca.es/mallorca/2016/03/12/constitucional-justifica-decreto-ley-til/1100830.html>) [Consulta: 14 de juliol de 2016].

Ramon Llull, creat per a la promoció de la llengua catalana,³⁸ ha vengut marcada per la inestabilitat.³⁹ Seguint una tendència pendular, també en aquesta etapa, tot invocant el “criteri de l'austeritat”, el Govern decideix eliminar la partida pressupostària per a l'Institut Ramon Llull i, en conseqüència, les Illes Balears queden desvinculades del consorci.

La presència de la llengua catalana als mitjans de comunicació es redueix encara més quan el Consell de Mallorca, amb el vot dels representants del Partit Popular, acorda el tancament del mitjà audiovisual íntegrament en català, Radiotelevisió de Mallorca, després de sis anys de trajectòria informativa.⁴⁰ Per la seva banda, les decisions aplicades per l'àrea lingüística de Corporació Radiotelevisió de les Illes Balears —que van des de la supressió de la llibertat de tria de la llengua per als programes de producció aliena, fins a la introducció d'un nou llibre d'estil per impulsar el model dialectal en els serveis informatius— minven la presència del català oficial en els mitjans de comunicació públics. De fet, aquestes accions condueixen la llengua catalana cap a la reducció a un registre pràcticament col·loquial.⁴¹

A continuació, i per cloure aquest repàs als efectes de la política lingüística del Govern entre els anys 2011 i 2015, ens volem referir també a dos àmbits d'actuació molt sensibles, com són el tractament de l'ús d'elements simbòlics en defensa de la unitat de la llengua catalana i la forma oficial dels topònims.

4.3.1 La Llei de símbols

El moviment de contestació social que genera la política lingüística i educativa del Govern durant la VIII Legislatura va derivar en diverses iniciatives, entre d'altres, la col·locació de llaços quadribarrats en les façanes dels centres docents. Aquesta situació obre un debat a nivell social, que es trasllada també a l'esfera política, sobre els límits de la llibertat d'expressió en els centres d'ensenyament sostinguts en fons públics. El Grup Parlamentari Popular, amb una ampla majoria en el Parlament, i determinades entitats, entenen que cal evitar les manifestacions ideològiques o polítiques en els espais públics —particularment en les escoles i instituts—. Per això, el Govern impulsa l'aprovació d'un marc legal per respondre a aquelles situacions en què es produeixi un exercici abusiu de la llibertat d'expressió en determinats espais públics. En el pla jurídic, l'Avantprojecte de Llei se sotmet, per dues vegades, al dictamen del Consell Consultiu de les Illes Balears.⁴² Passat aquest tràmit, que no és preceptiu, s'inicia la tramitació parlamentària de la disposició que culmina amb l'aprovació de la Llei 9/2013, de 23 de desembre, sobre l'ús de símbols institucionals de les Illes Balears (BOIB núm. 181, de 31 de desembre).

Tot i que l'articulat no indica expressament quin és el seu objecte, l'exposició de motius de la Llei, després d'invocar tot un seguit de disposicions normatives, dedicades a diverses matèries —la regulació de la bandera de les Illes Balears i els símbols distintius propis, la llei estatal de marques, l'estatut bàsic de l'empleat públic— i de distints preceptes constitucionals i estatutaris —referits a la llibertat d'expressió, la protecció de la joventut i de la infància, els fonaments de l'ordre polític i la pau social, o a la llibertat d'ensenyament—,

38 El conveni per a la seva creació se signa el 5 d'abril de 2002 i, de conformitat amb l'article 145.2, és comunicat a les Corts General. En relació amb aquest conveni, CALAFELL FERRÀ, Vicente J. “Algunas consideraciones en torno al convenio de creación del Institut Ramon Llull entre Catalunya y las Illes Balears”, *Revista Jurídica de les Illes Balears*, (2003), núm. 1, p. 181 i ss.

39 Després de les eleccions de 2003, el Govern de les Illes Balears denuncia el conveni. En canvi, a l'inici de la VIII Legislatura (2007-2011) se'n tramita el reingrés. Sobre l'experiència de l'Institut Ramon Llull, SEGURA GINARD, Lluís. “Article 5. Els territoris amb vincles lingüístics i culturals amb les Illes Balears”, *Comentaris a l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears*, Cízur Menor: Parlament de les Illes Balears-Thompson-Civitas, 2008, p. 87 i 88.

40 L'11 de desembre de 2011 “Radio Televisió de Mallorca posa punt i final a les seves emissions” (http://www.ara.cat/media/Radio-Televisio-Mallorca-final-emissions_0_605939549.html), tot invocant “la insostenibilitat de la situació de l'ens a nivell econòmic i financer, i l'escassetat de recursos de què disposa el Consell.”

41 NADAL SOLER, Antoni M. “Crònica legislativa de les Illes...”, *op. cit.*, p. 219 es fa ressò de diverses consideracions de lingüistes balears (BIBILONI I MUNAR) que alerten dels perills de la política de fragmentació i dialectalització de la llengua impulsada pel govern entre els anys 2011 i 2014 i sobre l'ús indiscriminat de l'article balearic a nivell institucional i en els mitjans de comunicació.

42 El 13 de juny de 2013 el Consell Consultiu emet el Dictamen 55/2013, amb vot particular, sobre l'esborrany d'Avantprojecte de llei que, essencialment, fou favorable, si bé conté algunes observacions essencials, on demana la supressió de l'article 4.3, que preveu la subjecció a l'autorització prèvia de la col·locació de qualsevol símbol oficial en els espais públics dependents de la comunitat autònoma, perquè aquella disposició no encaixa en el dret fonamental a la llibertat d'expressió. Sol·licitat per part del president de les Illes Balears aclariment al Dictamen, es presenta una nova redacció de l'esborrany, en què es formula que “Qualsevol altra utilització d'aquests béns per a finalitats distintes de les derivades del Servei públic al qual estan afectats, necessitarà de l'oportuna autorització administrativa per part de la conselleria competent en matèria de patrimoni.” En aquesta segona ocasió, el Dictamen 66/2013, de 10 de juliol, és favorable, per bé que els consellers discrepans del primer informe en formulin, novament, vot particular.

acaba dient que cal regular la utilització de símbols en els espais afectes al servei públic “per tal que compleixin la funció representativa i d'integració simbòlica que els corresponen. No es tracta d'impedir la llibertat d'expressió, sinó que aquesta no es desenvolupi en espais que, *per se*, no han de tenir cap connotació ideològica”.⁴³ Tanmateix, de la lectura de l'articulat es veu clarament que el contingut dispositiu de la Llei està encaminat a modular la llibertat d'expressió en els béns immobles i mobles afectes al servei públic,⁴⁴ la qual cosa resulta especialment preocupant quan s'està pensant a aplicar el règim d'utilització privativa en els edificis dedicats al servei públic educatiu.⁴⁵ A la vista de la incoherència entre la part expositiva i la dispositiva, hom es podria demanar sobre la necessitat de regular els símbols oficials, atès que aquesta qüestió concreta resulta bàsica i es troba suficientment desenvolupada, tant en l'ordenament estatal com en l'autonòmic. Desactivada la justificació de la finalitat esmentada pel legislador, sembla que es pot concloure que l'objectiu principal de la norma —formalment no manifestat—, rau en la intenció d'aturar el moviment, social i cultural de la defensa i la promoció de la unitat de la llengua catalana.

A nivell ciutadà determinades entitats plantegen, sense èxit, al Defensor del Poble la interposició d'un recurs d'inconstitucionalitat envers la Llei de símbols.⁴⁶ Tanmateix, un cop aprovada la norma i passada la primera etapa de major tensió, particularment entre part de la comunitat educativa i l'executiu balear, la Llei de símbols no arribar a ser desplegada normativament i, per tant, tampoc fou aplicada. Es pot dir que el Govern, desistint del mandat de procedir al desplegament de la norma, opta per enterrar en vida la polèmica Llei.

En canvi, la primera llei de la IX Legislatura es fruit d'una “simbòlica” iniciativa de la nova majoria parlamentària. Tot invocant la “inutilitat de la norma, els riscos d'infracció constitucional i la manca de seguretat jurídica”, s'aprova la Llei 8/2015, de 16 d'octubre, per la qual deroga la Llei 9/2013, de 23 de desembre, sobre l'ús dels símbols institucionals de les Illes Balears (BOIB núm. 156, de 27 d'octubre) i s'ordena l'arxiu de qualsevol procediment sancionador que s'hagués pogut iniciar sota la seva empara.

43 A l'Exposició de motius es llegeix també: “en aquests moments es considera convenient regular amb més detall l'ús dels símbols institucionals de les Illes Balears, com també quins símbols es poden utilitzar o col·locar en els immobles o mobles afectes a serveis públics de la comunitat autònoma de les Illes Balears. Amb aquesta llei el que es pretén precisament és objectivar l'ús dels símbols en els mobles o immobles afectes a serveis públics de la comunitat autònoma per tal de garantir aquest desenvolupament ple de la personalitat humana respecte als principis democràtics de convivència i a les llibertats fonamentals, sense interferències ideològiques de cap mena.

44 Ús dels símbols als immobles o mobles afectes als serveis públics de la comunitat autònoma de les Illes Balears

1. Als béns immobles o mobles afectes als serveis públics propis de la comunitat autònoma de les Illes Balears només es permet utilitzar o col·locar la bandera de la Unió Europea i la resta de símbols oficials de la Unió Europea; la bandera d'Espanya, l'escut d'Espanya i altres símbols oficials de l'Estat espanyol; i els símbols oficials propis de les Illes Balears que es descriuen en l'article 2 d'aquesta llei.

2. També estan permesos els símbols següents:

- a) Els representatius d'actes commemoratius de caràcter oficial.
- b) Els representatius de declaracions oficials d'interès local, autonòmic, nacional o internacional.
- c) Els representatius de dol declarat oficialment.
- d) Els símbols històrics o artístics que siguin part dels conjunts arquitectònics dels immobles o mobles afectats.

3. La utilització o la col·locació de qualsevol altre símbol diferent dels descrits en els punts anteriors haurà d'esser autoritzada per la conselleria competent.

4. Els béns immobles afectes als serveis públics propis de la comunitat autònoma de les Illes Balears han de disposar d'una placa identificativa a l'entrada de l'edifici amb el logotip del Govern de les Illes Balears. En el cas que es tracti de béns immobles afectats per un concert amb el Govern de les Illes Balears o sostinguts totalment o parcialment amb fons públics de la comunitat autònoma de les Illes Balears, a la placa identificativa, com a mínim, s'hi haurà de fer constar aquesta circumstància.

45 Les referències continuades a la llibertat d'ensenyament i als objectius de l'educació, tot advertint que la norma no afecta aquesta llibertat i la protecció dels infants fan pensar que el legislador es planteja, en particular, l'actuació en els centres educatius públics. Així es desprèn de sengles vots particulars als dictàmens 55 i 66/2013.

46 L'Associació de directors de secundària de Mallorca, l'Associació de directors d'infantil i primària de Mallorca i la Federació d'associacions de pares i mares d'alumnes de Mallorca, presenten conjuntament una reclamació sol·licitant la interposició d'un recurs d'inconstitucionalitat contra l'esmentada Llei per la vulneració del dret de la llibertat d'expressió. <http://www.fapamallorca.org/lei-simbols-defensor-poble/> [Consulta: 14 de juliol de 2016].

4.3.2 La forma oficial dels topònims

Tal com s'ha avançat a l'inici d'aquest estudi, les competències autonòmiques per regular el règim de la cooficialitat de la llengua habiliten per exercir totes aquelles accions polítiques que es considerin adients per fer efectius els drets dels ciutadans amb relació a les llengües oficials. Així, s'admet sense problemes que, en desenvolupament d'aquesta competència, les comunitats autònomes amb llengua pròpia cooficial puguin determinar en les seves respectives lleis de normalització lingüística la forma oficial dels topònims. En aquest context, la legislació bàsica de l'Estat estableix que “la denominació dels municipis podrà ser, a tots els efectes, en castellà, en qualsevol altra llengua espanyola oficial a la respectiva comunitat autònoma, o en ambdues” (article 14.2 de la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de bases de règim local).⁴⁷ I, de manera constant, la jurisprudència ha admès la competència autonòmica, plena i exclusiva, per definir la denominació oficial dels municipis;⁴⁸ i que la legislació autonòmica que regula l'ús de la llengua pròpia en les administracions públiques autonòmiques i de les entitats locals del seu àmbit territorial no és contrària a l'autonomia municipal.⁴⁹

La Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística a les Illes Balears, en la seva redacció original, disposa a l'article 14 que “els topònims tenen com a única forma oficial la catalana” i que “correspon al govern de la comunitat autònoma, d'acord amb l'assessorament de la Universitat de les Illes Balears, determinar els noms oficials dels municipis, territoris, nuclis de població, vies de comunicació interurbanes en general i topònims de la Comunitat Autònoma”. A més, la disposició transitòria segona preveu que “tots els rètols indicadors a què fa referència l'article 14 i que no són escrits en català, o que ho són incorrectament, han de ser escrits correctament en aquesta llengua en el termini màxim de tres anys. No obstant això, a més de la nova retolació, es podran conservar el rètols o indicadors antics que tinguin un valor historicoartístic rellevant.” Per tal de donar compliment a les previsions legals s'aprova el Decret 36/1988, de 14 d'abril, pel qual es publiquen en el BOCAIB les formes oficials dels topònims de les Illes Balears, modificat pel Decret 50/1988, de 12 de maig, ampliat pel Decret 61/1988, de 31 de maig, i modificat encara pel Decret 2/2004, de 16 de gener. Tanmateix a les Illes Balears no s'ha regulat un procediment específic per canviar de denominació o nom dels municipis, atès que la disposició reglamentària es limita a establir la denominació oficial dels topònims.⁵⁰ I aquesta situació, juntament amb les implicacions que té el canvi de nom o la “normalització” del topònim sobre l'autonomia local, genera una certa confusió sobre el procediment que

47 De fet, totes les comunitats autònomes amb llengua oficial, en l'àmbit de les seves competències, han establert a les respectives lleis de normalització lingüística l'ús de les llengües pròpies a la toponímia: Llei 1/1988, de 7 de gener, de política lingüística a Catalunya (article 18); Llei 10/1982, de 24 de novembre, bàsica de normalització de l'ús de l'euskera (article 10); Llei 3/1983, de 15 de juny, de normalització Lingüística a Galícia (article 10); Llei 4/1983, de 23 de novembre, d'ús i ensenyament del valencià (article 15); Llei Foral 18/1986, de 15 de novembre (article 8); i la Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística a les Illes Balears (article 14).

48 La Sentència del Tribunal Suprem (Sala Contenciosa Administrativa, Secció 3a) de 21 de febrer de 2000 considera: “Debe, pues, estimarse este primer motivo de casación, por cuanto la sentencia recurrida no ha tenido en cuenta las antedichas normas que atribuyen a la Generalidad Valenciana plena y exclusiva competencia para definir y acordar cuanto se refiera a la denominación oficial de los municipios comprendidos en su territorio, con arreglo a sus propias normas específicas, que son básicamente las que se contienen en el Decreto autonómico 74/1984, de 30 julio; tanto si se trata de un cambio puramente lingüístico (art. 4), como si se tratase de una alteración sustancial, o incluso de la implantación de una nueva denominación (arts. 1 al 3). No hace falta recordar que estas normas reglamentarias autonómicas han sido aplicadas con toda corrección en el presente caso, según demuestran las actuaciones; y respetando siempre el principio de primacía de la voluntad municipal, manifestaba a través de sus instituciones representativas, que aseguran la garantía constitucional de la autonomía local”.

49 Així, la Sentència del Tribunal Suprem (Sala Contenciosa Administrativa, Secció 4a) de 25 de setembre de 2000 diu: “[...] tales previsiones legales no son contrarias a la autonomía municipal en su aspecto de autoorganización, pues, como ha tenido ocasión de reiterar esta Sala (SSTS 21 de septiembre y 13 de octubre de 1998), la normalización lingüística de una lengua o idioma cooficial entra en el ámbito o esfera de intereses de la comunidad local, pero excede de ella para afectar, de modo prioritario, a los de la Comunidad Autónoma que tiene atribuida la específica competencia lingüística. Así, pues, el cumplimiento y ejecución «in genere» de la normativa lingüística de la Comunidad Autónoma vincula también a los entes locales. Les impone, al regular la lengua propia, deberes estructurales o funcionales que, sin embargo, no inciden de manera directa en la organización interna de los órganos de los Entes locales que ha de corresponder a éstos de acuerdo con los criterios organizativos propios, en coherencia con la autonomía que la propia Constitución y la Carta Europea reconoce a tales Entes (art. 140 CE)”.

50 Val a dir que la Sentència del Tribunal Suprem de la Sala Contenciosa Administrativa, de 20 de febrer de 1998, anul·la parcialment el Decret 36/1988, de 14 d'abril —en la referència que fa a tres topònims corresponents al nucli urbà del municipi de Manacor—, perquè considera que en la tramitació de la disposició reglamentària s'hauria d'haver donat audiència a l'Ajuntament de Manacor, per bé que no l'exigia l'article 105.c de la Constitució, sinó els articles 2 i 4 de la Llei de reguladora de les bases del règim local. En la resolució es diu que el procediment sobre el qual gira l'apel·lació —la determinació del topònim oficial— no és coincident amb el de canvi de denominació de municipis o entitats locals.

s'ha de seguir en el cas que una ciutat o municipi hagi d'adaptar el seu nom per adequar-se a les previsions de la Llei de normalització lingüística.⁵¹

La Llei 9/2012, de 19 de juliol, que modifica la Llei 3/2007, de 27 de març, de la funció pública de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, també dóna una nova redacció, als efectes que ara interessa, a l'article 14 de la Llei de normalització lingüística, en el sentit que disposa que els topònims de les Illes Balears poden tenir la forma oficial catalana o la castellana i la catalana conjuntament.⁵² De manera que el nou marc legal obre la possibilitat que s'iniciïn procediments per canviar els noms dels topònims, que podrien passar a tenir forma oficial catalana i castellana conjuntament. Això és el que succeeix en el cas de la ciutat de Maó, a partir de l'Acord del Ple de l'Ajuntament de Maó, de 29 d'octubre de 2012, que acorda “aprovar el canvi de nom oficial actual de la ciutat i del municipi, de manera que Maó passi a ser Maó-Mahón [...]”.⁵³ S'ha de dir que aquest cas, que és l'únic en què es fa efectiva la denominació bilingüe d'un municipi, ha generat molta sensibilitat entre la ciutadania; principalment, entenem, perquè, sobretot mediàticament, s'han prioritzat interessos de caire polític o ideològic sobre els criteris estrictament científics o filològics. Només d'aquesta manera s'entén la tensió que provoca aquest canvi.⁵⁴ La polèmica, però, ve d'enrere, quan l'any 2005 l'Ajuntament de Maó —per tal d'adaptar la forma oficial del topònim a les previsions de la Llei de normalització lingüística— ja tramità el canvi de denominació segons les disposicions previstes en la legislació local, que va donar lloc a l'Acord de 24 de març de 2006 del Consell Executiu del Consell Insular de Menorca sobre la denominació oficial de Maó.⁵⁵ A partir d'aquest moment es gesta un estat d'opinió difícilment conciliable entre els plantejaments més “tradicionalistes”, de recuperar la denominació castellana del topònim, tot i que sigui de forma conjunta amb la catalana, i els favorables a l'ús de la forma oficial en la llengua pròpia de les Illes Balears.⁵⁶

51 Per una aproximació completa a aquesta qüestió, MAS RIGO, Jeroni. “El règim jurídic dels topònims de les Illes Balears”, *IV Seminari de Metodologia en Neotoponímia i normalització lingüística*, Palma: Universitat de les Illes Balears, 2009, p. 13-31. En relació amb els dubtes que es plantegen sobre les diferències o les coincidències entre els procediments de canvi de denominació o els processos d'adaptació de la forma catalana del topònim resulta interessant el Dictamen 89/2016, de 16 de juny, que conté un vot particular, relatiu a la consulta facultativa sobre els efectes de l'entrada en vigor de la Llei 1/2016, de 3 de febrer, que modifica l'article 14.1 de la Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística de les Illes Balears, en relació amb la denominació de la ciutat i municipi de Maó-Mahón. En el Dictamen es conclou que “La determinació del nom oficial de la ciutat i el municipi de Maó es produeix a partir de les previsions contingudes en l'article 14 de la Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística, en la redacció que en fa la Llei 1/2016, de 3 de febrer, i per l'aplicació del Decret 36/1988, de 14 d'abril, amb les seves modificacions, que és la disposició que determina les formes oficials dels topònims a les Illes Balears. Correspon a l'Ajuntament de Maó prendre l'acord per adaptar el nom del municipi a la forma oficial, per iniciativa pròpia o a instància del Consell Insular de Menorca.”

52 “1. Els topònims de les Illes Balears poden tenir com a forma oficial la catalana o la castellana i la catalana conjuntament.

2. Amb l'acord previ del ple de l'ajuntament corresponent, el consell insular respectiu, amb l'assessorament de la Universitat de les Illes Balears, ha de determinar els noms oficials dels municipis, territoris, nuclis de població, vies de comunicació interurbanes general i topònims de la comunitat autònoma.

Els noms de les vies urbanes, els han de determinar els ajuntaments corresponents, també amb l'assessorament esmentat, i han de donar preferència a la toponímia popular tradicional i als elements culturals autòctons.

3. Aquestes denominacions són legals a tots els efectes i la retolació ha de concordar amb qualsevol de les formes oficials. El Govern de la comunitat autònoma ha de reglamentar la normalització de la retolació pública, respectant, en tots els casos, les normes internacionals que l'Estat hagi subscrit.”

53 Acord del Consell Executiu del Consell Insular de Menorca, adoptat en Sessió extraordinària de 18 de novembre de 2013, en relació amb la resolució de l'expedient de canvi de nom de la ciutat de Maó a Maó-Mahón (publicat al BOIB núm. 170, de 19 de desembre de 2013).

54 Les notícies en premsa són prou representatives del fragmentació social en aquest punt. “L'Ajuntament de Maó aprova l'espanyolització del seu topònim sota la fórmula Maó-Mahón” <http://www.lavanguardia.com/encatala/20130326/54369572653/ajuntament-mao-aprova-espanyolitzacio-toponim-mahon.html> [Consulta: 14 de juliol de 2016]. “Maó és ja Maó-Mahón” http://www.arabalears.cat/xarxa_local/Mao-ja-Mao-Mahon_0_1096090479.html [Consulta: 14 de juliol de 2016].

55 Resolució de l'expedient de canvi de nom de la ciutat i del municipi de Mahón a Maó, de 24 de març de 2006, (BOIB núm. 46, d'1 d'abril de 2006).

56 Les diferències entre uns i altres són tan manifestes que s'ha arribat a anunciar per part de determinats càrrecs amb responsabilitat política la celebració d'una consulta popular sobre la qüestió —que mai s'ha arribat a celebrar—. “Canvi de nom de Maó: o tries “Mahón-Mahó, o be esculls Mahón-Maó” http://www.ara.cat/politica/LAajuntament-Mao-convocara-referendum-deixara_0_578942271.html [Consulta: 14 de juliol de 2016].

5 La restitució del marc jurídic de la llengua catalana

Com s'ha vist, a la pràctica la política lingüística del Govern de les Illes Balears durant la VIII Legislatura deriva en un retrocés de la situació de la llengua pròpia a l'esfera institucional, a l'àmbit de l'ensenyament o en els mitjans de comunicació,⁵⁷ per esmentar els àmbits més afectats. En aquestes condicions, el procés normalitzador del català entra en un atzucac, quan encara no s'ha arribat, en molts casos, a la desitjable equiparació amb l'ús del castellà. Durant bona part d'aquella etapa, les manifestacions de la societat civil en favor de la unitat de la llengua provoquen un notable desgast en la tasca de govern. En campanya electoral, ressorgeix el moviment ciutadà en defensa de la llengua i la cultura pròpies, que mobilitza al votant dels partits nacionalistes i d'esquerres, els quals obtingueren un resultat històric a les eleccions de maig de 2015.

En el pacte de governabilitat subscrit pels grups d'esquerra nacionalista per a la present legislatura (2015-2019) es fa palesa la necessitat de dignificar la llengua pròpia i de recuperar-ne els usos i el prestigi.⁵⁸ Més enllà dels diferents àmbits d'actuació que el Govern pretén impulsar, cal destacar per la seva rellevància dues reformes legislatives, articulades per restablir el marc legal del català, en coherència amb els mandats estatutaris de protecció i foment de la llengua pròpia. Es tracta de la Llei de normalització lingüística —per tal de recuperar la versió aprovada per consens l'any 1986— i la de funció pública —per reintroduir mesures de capacitació lingüística en aquest àmbit—.

El Grup parlamentari Pi-Proposta per les Illes, que no participa en la coalició de govern, presenta la Proposició de llei de modificació de la Llei 3/1986, de normalització lingüística per tornar a la redacció prèvia a la donada per la Llei 9/2012, de 19 de juliol. Durant la tramitació parlamentària, els grups Popular i Mixt (Ciutadans) defensen tot un seguit d'esmenes per mantenir en la redacció de la Llei els principis introduïts l'any 2012 d'opció de llengua.⁵⁹ En canvi, les forces polítiques que donen suport al Govern posen en relleu la necessitat de continuar l'acció de foment de l'ús de la llengua pròpia de les Illes Balears i d'assegurar de manera efectiva els drets lingüístics dels ciutadans. Amb l'aprovació de la Llei 1/2016, de 3 de febrer, de modificació de la Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística de les Illes Balears (BOIB núm. 18, de 6 de febrer) es retorna al text acordat entre tots els partits amb representació parlamentària l'any 1986 i se supera el que fou el canvi més intens de tots els que ha tengut la norma.

Per la seva banda, per restablir de forma coherent l'ordenació de l'ús de les llengües oficials, gairebé en paral·lel a la iniciativa anterior, es presenta —subscrita pels grups parlamentaris Socialista, Podem Illes Balears, MÉS per Mallorca, MÉS per Menorca i Mixt (Gent per Formentera)— la Proposició de llei de modificació de la Llei 3/2007, de 27 de març, de la funció pública de les Illes Balears. Convé recordar que en el marc vigent d'aleshores, determinat per la ja esmentada Llei 9/2012, de 19 de juliol, els coneixements de català es deixaren de considerar, amb caràcter general, com un requisit vinculat als principis de mèrit i capacitat per a l'accés i promoció en la funció pública. Aquesta iniciativa també pretén incorporar mesures de correcció de la situació actual de desequilibri del català —en aquest cas, per possibilitar l'ús normal del català per part dels poders públics autonòmics— i assegurar els drets lingüístics dels ciutadans,

57 BALLESTER CARDELL, Maria. <https://eapc-rld.blog.gencat.cat/2016/04/21/la-restauracio-del-marc-legal-del-catala-a-les-illes-balears-maria-ballester/>.

58 A l'Acord de Governabilitat per a les Illes Balears (<http://www.caib.es/govern/rest/arxiu/2449674> [consulta 11 de juliol de 2016]) es recullen les línies mestres de la política lingüística per la legislatura. Així, el nou govern de coalició, adopta el compromís d'impulsar la normalització del català per recuperar la presència de la llengua pròpia en tots els àmbits, reingressar a l'Institut Ramon Llull, redefinir l'Institut d'Estudis Baleàrics, reactivar el Consell Social de la Llengua Catalana, recuperar les indicacions i el model lingüístic establert per la Universitat de les Illes Balears en l'àmbit institucional i dels mitjans de comunicació, i, en definitiva, recuperar el consens per evitar situacions de conflicte o de rebuig de la llengua pròpia a les Illes Balears. Algunes d'aquestes fites ja s'han assolit. El Consell Social de la Llengua Catalana reprèn la seva tasca a l'octubre de 2015, després de quatre anys d'inactivitat (<http://dbalears.cat/balears/2015/10/16/287395/solemnnitat-primera-reunio-quatre-anys-del-consell-social-llengua-catalana.html>). Al novembre de 2015 el Govern balear signa el protocol d'incorporació a l'Institut Ramon Llull (<http://web.gencat.cat/ca/actualitat/detall/El-Govern-Balear-a-lInstitut-Ramon-Llull>).

59 En concret, parteixen, en les seves argumentacions, del principi de no existència de primàcia d'una llengua sobre l'altra i no discriminació, i promoció de les modalitats pròpies; quant a la forma oficial catalana dels topònims, es proposa que la Llei mantingui la possibilitat de l'ús bilingüe dels noms dels municipis; i pel que fa a la funció normalitzadora dels poders públics, es pretén una referència expressa a la proporcionalitat en el coneixement de la llengua per a la provisió de places a l'Administració pública i, a més, la consideració del català com a mèrit, excepte en aquells casos en què es consideri requisit vinculat a les necessitats comunicatives de determinats llocs de feina. *Diari de sessions del Ple del Parlament de les Illes Balears* (2016) núm. 22, de 26 de gener.

perquè es puguin atendre les seves demandes també en la llengua pròpia de les Illes Balears. En aquesta proposició, que es tramita pel procediment d'urgència —per permetre que es puguin aplicar les previsions de la norma projectada en els propers processos selectius—, es defineix el nivell de català requerit, les possibles excepcions i la intermobilitat administrativa, en la qual el personal funcionari procedent d'altres administracions públiques que obtingui la destinació en un lloc de treball de l'Administració autonòmica que no pugui acreditar el nivell mínim exigít de català, queda obligat a assolir-lo i acreditar-lo.⁶⁰ L'aprovació de la Llei 4/2016, de 6 d'abril, de mesures de capacitació lingüística per a la recuperació de l'ús del català en l'àmbit de la funció pública escenifica el retorn a un marc normatiu que reforça la condició del català com a llengua pròpia i oficial. La restitució del requisit del coneixement del català per part dels empleats públics de la comunitat autònoma posa, novament, en valor l'ús normal del català a l'Administració pública, més enllà de l'àmbit estrictament polític i institucional.

Conclusions

En el trenta aniversari de la Llei de normalització lingüística de les Illes Balears, el marc jurídic del català se segueix mantenint sobre dos elements estructurals: l'oficialitat de les llengües catalana i castellana i el reconeixement d'ambdues com a elements de comunicació entre els ciutadans i els poders públics, amb validesa i eficàcia plenes; i la política de normalització de la llengua catalana a través de l'empenta dels poders públics, per garantir que els ciutadans puguin usar, en condicions de normalitat, la llengua pròpia de les Balears en tots els àmbits de la vida social i institucional. Aquest règim normatiu de la llengua a les Illes Balears ha permès que durant bona part de l'etapa estatutària s'hagi assolit un determinat nivell de normalitat en l'ús social i institucional del català i establir-ne un àmbit de protecció.

Pocs àmbits com el de les competències lingüístiques de la comunitat autònoma i el seu reflex en l'ús social i institucional del català resulten tan permeables a la conjuntura política concreta. De fet, trencant la continuïtat dels progressos en el tractament legal del català, a partir de la VI Legislatura els avenços i retrocessos del règim lingüístic segueixen un estricte moviment pendular, com si es tractés de processos de signe contrari; de manera que, en funció de les majories parlamentàries que s'han conformat en les diferents etapes, hem assistit a un procés de guany de posicions de la llengua pròpia o a un fre a aquesta tendència.

Aquesta situació s'ha posat en relleu en les tres darreres legislatures i, amb més claredat que mai, en els darrers cinc anys. Després d'una legislatura de replantejament constant dels principis i regles fonamentals del model lingüístic, la directriu política del nou govern ha optat per retornar a un camí iniciat, consensuadament, amb l'Estatut d'autonomia de 1983 i amb la Llei de normalització lingüística de 1986.

No hi ha dubte que les recents modificacions legislatives del marc jurídic del català aprovades pel Parlament de les Illes Balears signifiquen un nou impuls per a l'ús de la llengua pròpia de les Illes en la vida institucional i social. Amb la recuperació de la redacció original de la Llei de normalització lingüística es reforcen les mesures correctores, de protecció i de foment de la llengua pròpia per evitar que el català es mantingui en una situació secundària respecte de la llengua castellana. Amb l'exigència general del requisit del català per a l'accés i la promoció en la funció pública, introduïda novament en la Llei, es pretén l'efectivitat dels drets dels ciutadans a ser atesos en la llengua oficial de la seva preferència, en coherència amb el dret a l'ús normal de la llengua catalana (article 4.3 de l'Estatut) en l'àmbit administratiu i en les concretes relacions entre l'Administració i els ciutadans.

⁶⁰ Els grups parlamentaris Popular i Mixt (Ciutadans) s'oposen a la modificació que es tramita, tot anunciant una esmena a la totalitat, per considerar que el català només pot ser un requisit excepcional per a l'accés i promoció en la funció pública; i en el decurs del debat en comissió i en el plenari formulen esmenes a l'articulat per mantenir el contingut de la Llei de funció pública en la redacció donada per la Llei 9/2012, de 19 de juliol. Tal com ja va succeir en la tramitació de la reforma de la Llei de normalització lingüística, en aquest cas també els grups parlamentaris que donen suport al Govern rebutgen aquelles esmenes, tot partint dels plantejaments jurisprudencials continguts ja a la STC 46/1991, que havia considerat raonable i proporcionat, en funció del caràcter oficial del català i de la pròpia eficàcia de l'Administració autonòmica, l'exigència d'un cert nivell de capacitació lingüística en la llengua pròpia als empleats públics. Es considera, igualment, per part dels proponents que és la reforma que es pretén es coherent amb les previsions de la Carta Europea de les Llengües Regionals Minoritàries, de 5 de novembre de 1992, que vincula l'Estat espanyol i que fixa el màxim compromís dels signataris per tal d'assegurar, a petició de les parts, que es desenvolupin els procediments jurisdiccionals i administratius contradictoris en les llengües oficials o minoritàries (article 9.c, i). *Diari de Sessions del Ple del Parlament de les Illes Balears* (2016), núm. 31, de 31 de març.

Tanmateix, pensam que la situació social i jurídica del català a les Illes Balears segueix sent preocupant, no tant a curt termini, sinó de cara al futur, perquè com molt bé expressa Colom Pastor “depèn massa de les contingències polítiques i ideològiques, dels avatars polítics i dels jocs de majories. Per tant, no és una llengua consolidada ni de regulació precisa, i paradoxalment es mou entre dues aigües”.⁶¹ Aquestes alternances produïdes durant les darreres legislatures, deriven en un règim lingüístic amb llums i ombres que, lluny de configurar un marc estable i de finançament continuat per a la plena normalització del català, són camp d'abonament per a possibles instrumentalitzacions polítiques de la llengua, en fer-la element de confrontació social. La inestabilitat normativa tampoc s'avé amb el principi de no regressió en les accions de normalització lingüística. Perquè l'estatus del català a les Illes Balears deixi de ser fràgil i frueixi d'un reforçament sostingut amb temps no és suficient revisar periòdicament el règim legal de la llengua; cal adoptar un acord bàsic i de principis entre totes les forces polítiques, de compromís amb la defensa i la promoció de la llengua catalana, capaç de superar oportunitats o vel·leitats partidistes.

Bibliografia

- BALLESTER CARDELL, Maria. “Islas Baleares”, *Informe de Comunidades Autónomas 2013*, Barcelona: Instituto de Derecho Público, 2014, p. 233-239.
- “La desestimació del recurs de inconstitucionalitat contra la reforma de la Llei 3/2007, de 27 de març, de la funció pública de les Illes Balears”, Barcelona: Revista catalana de dret públic [blog] <https://eapc-rcdp.blog.gencat.cat/2013/10/16/la-desestimacio-del-recurs-dinconstitucionalitat-contra-la-reforma-de-la-llei-32007-de-27-de-marc-de-la-funcio-publica-de-les-illes-balears-maria-ballester/>.
- “La enseñanza de y en las lenguas oficiales. La dimensión lingüística del derecho a la educación”, Valencia: Tirant lo Blanch, 2014, p. 359-385.
- BIBILONI, Gabriel. “El català a les Illes Balears: una situació inquietant”, *Akten des gemeinsamen Kolloquiums der deutschsprachigen Lusitaniistik und Katalanistik*, Frankfurt: Domuns Editora Europea, 1993.
- “L'ús de la llengua catalana a IB3” <http://www.uib.cat/depart/dfc/gresib/curs/2007/bibiloni.pdf> (consulta: 10 de juliol de 2016).
- CALAFELL FERRÀ, Vicente J. “Algunas consideraciones en torno al convenio de creación del Institut Ramon Llull entre Catalunya y las Illes Balears”, *Revista Jurídica de les Illes Balears*, (2003), núm. 1, p. 181 i ss.
- CAMINAL BADIA, Miquel. “La reforma dels estatuts i la llengua catalana”, *Revista de Llengua i Dret*, núm. 47 (2007), p. 240-242.
- COLOM PASTOR, Bartomeu. “Article 4. Llengua pròpia”, *Comentaris a l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears*, Cizer Menor: Parlament Illes Balears-Thompson-Civitas, 2008, p.77-79.
- “Article 4. Llengua pròpia”, *Comentaris a l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears*, Cizer Menor: Parlament Illes Balears-Thompson-Civitas, 2008, p.77-79.
- “Estatuto jurídico del catalán en las Illes Balears”, *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*, (José Manuel PÉREZ FERNÁNDEZ, coord.), Barcelona: Atelier, 2006, p. 331-338.
- “L'estatut lingüístic de les Illes Balears”, *Revista Jurídica de les Illes Balears*, núm. 3 (2005), p. 40 i ss.
- *Les claus polítiques del procés autonòmic balear*, Palma: Institut d'Estudis Autonòmics, 2003, p. 111 i ss.
- *Llengua, dret i autonomia*. Palma: Lleonard Muntaner Editor, 2001, p. 12 i ss.
- ENTRENA CUESTA, Rafael. “Artículo 3”, a *Comentarios a la Constitución* (coordinació Fernando Garrido Falla). Madrid: Civitas, 2001, p. 63-65.

61 COLOM PASTOR, Bartomeu. *Revista de Llengua i Dret...*, op. cit., p. 12-13.

- MAS RIGO, Jeroni. “El règim jurídic dels topònims de les Illes Balears”, *IV Seminari de Metodologia en Neotoponímia i normalització lingüística*, Palma: Universitat de les Illes Balears, 2009, p. 13-31.
- MELIÀ, Joan. “El català a les Illes Balears. 2014. Primera aproximació”, *Llengua i ús. Revista tècnica de Política Lingüística*, (2015), 57, p. 68.
- “La llengua catalana als mitjans audiovisuals de les Illes Balears”, *Quaderns del Consell Audiovisual del Catalunya*, (2007). 28, p. 21-30.
- MILIAN MASSANA, Antoni. “La regulació constitucional del multilingüisme”, *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 10 (1984), p. 133-134.
- MORANTE, Antoni; QUINTANA, Antoni; i SERRA, Antònia. “La aplicació del projecte de tractament integrat de llengües (TIL) als centres públics d'educació secundària durant el curs 2013-14. Català, castellà i anglès al sistema educatiu de les Illes Balears”, *Anuari de l'Educació de les Illes Balears*. 2014, p. 478-510.
- MUNAR FULLANA, Jaume. “Jurisprudència Constitucional. Sentència núm. 165/2013, de 26 de setembre”, *Revista Jurídica de les Illes Balears*, (2014), núm. 12. 276-294
- NADAL I SOLER, Antoni. “Crònica legislativa de les Illes Balears. Segon semestre de 2014”, *Revista de Llengua i Dret*, núm. 63, 2015, p. 218-219.
- Pons Parera, Eva. “La llengua de l'ensenyament en la jurisprudència del Tribunal Constitucional i del Tribunal Suprem”, *Els drets lingüístics en el sistema educatiu. Els models de Catalunya i les Illes Balears*, Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, 2013, p. 57-88.
- RIDAO MARTÍN, Joan. “El canvi de paradigma en la jurisprudència constitucional sobre la competència lingüística dels empleats públics”, *Revista de Llengua i Dret*, (2014), núm. 61, p. 71-86.
- RUBIO LLORENTE, FRANCISCO. “Dictamen acerca de la Constitucionalidad de determinados preceptos de la Ley 7/1983, del Parlamento de Cataluña sobre normalización lingüística”, *La lengua de enseñanza en la legislación de Cataluña*, Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, 1994, p. 654-655.
- SEGURA GINARD, Lluís J.; SBERT I GARAU, Miquel: “L'ordenació normativa del model educatiu trilingüe a les Illes Balears”, *Anuari de l'Educació de les Illes Balears*. 2014, p. 454-476.
- SEGURA GINARD, Lluís. “Article 5. Els territoris amb vincles lingüístics i culturals amb les Illes Balears”, *Comentaris a l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears*”, Cizur Menor: Parlament Illes Balears-Thompsons-Civitas, 2008, p. 87 i 88.
- “Comentari sobre el règim jurídic lingüístic de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears”, *Estudios sobre el Estatuto de Autonomía para las Islas Baleares*”, Palma: Govern Balear, 1988, p. 37 i ss.
- “El règim lingüístic de la llengua catalana en el sistema educatiu de les Illes Balears”, *Els drets lingüístics en el sistema educatiu. Els models de Catalunya i les Illes Balears*, Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, 2013, p. 133-166.
- “El règim lingüístic”, *Manual de Dret Públic*, (Avel·lí Blasco Esteve, director), Palma: Institut d'Estudis Autònoms, 2012, p. 56-66.
- VALERA DÍAZ, Santiago. “La idea de deber constitucional”, *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 4, (1982), p. 82-84.
- VVAA. *La lengua en la enseñanza en la legislación de Cataluña*, Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, 1994